

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут харчових технологій, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Форма навчання денна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

_____ Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

*на тему: «Розвиток лікувально-оздоровчого туризму
в Івано-Франківській області: стан та перспективи»*

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Чупіна Марія Олексіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Карпенко Юрій Вікторович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2021

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ	5
1.1 Лікувально-оздоровчий туризм як вид науково- практичної діяльності	5
1.2 Інфраструктурні чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Івано-Франківській області	17
1.3 Бальнеологічні ресурси Івано-Франківської області як чинник розвитку лікувально-оздоровчого туризму	27
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ	35
2.1 Оцінка туристичної діяльності в Івано-Франківській області	35
2.2 Напрями розвитку санаторно-курортного комплексу Івано- Франківської області	45
2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру по Івано-Франківській області	54
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

Сучасна людина – споживач комплексу обраних нею послуг. Сфера туризму не є винятком. Більшість людей у сучасному світі хочуть подорожувати з користю для здоров'я. Масова популяризація здорового способу життя серед населення у всьому світі, й Україна не стала винятком, приводить до того, що все більше людей обирають лікувально-оздоровчий туризм. Тому цей вид відпочинку має величезний потенціал у сучасних реаліях. А в умовах погіршення екологічної та напруженої соціально-економічної ситуації в Україні зростає актуальність організації умов ефективного оздоровлення та відпочинку. Україна має високий потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, що збільшує шанси створити вагомі передумови для його перетворення на дієвий чинник соціально-економічного розвитку відповідних регіонів, які реалізують цей напрям у межах власної економічної діяльності.

Стан розвитку розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України досліджували такі вітчизняні вчені як: Бейдик О. О., Ведмідь Н. І., Карсекін В. І., Кифяк В. Ф., Кізюн А. Г., Клапчук В. М., Коваль О. А., Лебедев К. А., Папш В. В., Фоменко Н. В., Шандова Н. В. та ін. Проте концептуальні основи дослідження розвитку лікувально-оздоровчого Івано-Франківської області є недостатньо висвітленими.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану туристичного ринку лікувально-оздоровчого туризму Івано-Франківської області та обґрунтування концептуальних засад його подальшого розвитку.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- характеристика лікувально-оздоровчого туризму як виду науково-

практичної діяльності;

- аналіз інфраструктурних чинників розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Івано-Франківській області;
- дослідження бальнеологічних ресурсів регіону як чинника розвитку лікувально-оздоровчого туризму;
- оцінка туристичної діяльності в Івано-Франківській області;
- визначення напрямів розвитку санаторно-курортного комплексу регіону;
- розробка лікувально-оздоровчого туру по Івано-Франківській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: системного та критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу роботи склали нормативно-правові документи Верховної Ради, Уряду, Кабінету міністрів України, інформація Державного комітету статистики України, наукові публікації, а також матеріали мережі Інтернет.

Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2020» (м. Полтава 20 грудня 2020 р.), який проводився у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Запропоновані у роботі теоретичні рекомендації формують концептуальні засади розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Івано-Франківській обл. на основі аналізу туристично-рекреаційних ресурсів та ринку туристичних послуг регіону. Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що подані автором пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності роботи підприємств сфери туризму регіону.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

1.1 Лікувально-оздоровчий туризм як вид науково-практичної діяльності

Ринок лікувально-оздоровчих послуг є одним з найбільш стійких видових туристичних ринків України і пріоритетних напрямів, який найбільше потребує підтримки і скоординованого розвитку. Наявні та потенційні запаси лікувальних ресурсів в Україні можуть бути вагомим фактором відновлення здоров'я людини, подовження періоду активного довголіття та упровадження здорового способу життя.

Санаторно-курортна справа в Україні є класичним видом рекреаційної діяльності, важливою складовою процесів лікування, профілактики та реабілітації. В нашій державі виграно поєднуються багаті природні ресурси, що можуть використовуватися для збереження і покращання здоров'я населення, подовження тривалості життя: сприятливий клімат лісів, лісостепу і степу, гірських і приморських місцевостей, унікальний мікроклімат соляних шахт, багатий спектр природних мінеральних вод, лікувальні грязі, озокерит, тощо. За давніх часів загальновідомими є кліматичні курорти Південного узбережжя Криму, бальнеологічні курорти Прикарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, грязьові курорти Криму та Одещини. Перші заклади, що використовували для лікування мінеральну воду, почали функціонувати у Шклі (1576 р.), Саках (1799 р.), Трускавці (1827 р.), Одесі (1829 р.), Березовському (1862 р.), Моршині (1877 р.); лікувальні властивості грязей – на узбережжі Куяльницького лиману (1833 р.), поблизу Голої Пристані (1895р.). Проте інтенсивне становлення здравниць відбувається за радянських часів: в межах державної системи охорони здоров'я формується потужна соціально орієнтована санаторно-курортна система [20].

Мета лікувально-оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях. Зрозуміло, що лікувальний і оздоровчий туризм часто поєднують через споріднену мету подорожі та реалізацію цієї мети на основі використання однієї бази. Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань, і профілактичний (веллнес-туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини. Веллнес-туризм, у свою чергу, може бути активним та пасивним (програми краси).

Термін «wellness» у науковій літературі з'явився порівняно недавно та означає прекрасний стан як тіла, так і душі, релаксацію, поживлення сил організму через активну оздоровчу діяльність. Якщо виходити із класифікації поїздок, лікувальний туризм можна умовно віднести до спеціальних видів туризму, а саме туризму з лікувальними цілями. Під таку дефініцію потрапляють не тільки поїздки на курорт, а й інші поїздки з метою лікування, наприклад, для операції в зарубіжну клініку (виїзний туризм). Останнім часом на українські курорти приїжджають дедалі більше зарубіжних туристів (в'їзний туризм) для лікування. Поїздки на курорт певної категорії українських громадян оплачує держава (соціальний туризм). В Україні, як, і в усьому світі, зростає популярність лікувально-оздоровчого туризму. Навколо історії виникнення і значення цього модного терміну досі не стихають дискусії. Аналіз фахової літератури показав, що при дослідженні даної галузі вживається низка різноманітних термінів. Однак, аналіз дефініцій цих термінів дає чітко зрозуміти, що поняття «спа-лікувальний туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттю «лікувально-оздоровчий туризм», який вживається у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англійській літературі. Поряд з цим у англійській фаховій літературі також вживаються терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «wellbeing tourism», «spa tourism», «medical

tourism», «health and wellness tourism тощо. Одночасно українська фахова література вживає терміни «лікувальний туризм», «санаторно-лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», «медичний туризм», зустрічаються «спа-туризм», «велнес-туризм» та інші інтерпретації.

Хоча ці терміни інколи замінюють одне одного, й навіть вживаються замість поняття «спа-лікувальний туризм» чи «оздоровчо-лікувальний туризм», в більшості випадків під кожним з цих термінів маються на увазі різні концепції. У світовій практиці єдності у термінології в даній галузі немає. Досягнення такої єдності визначено одним із завдань на найближче майбутнє Global Spa Summit (Всесвітнім СПА Саммітом), останній з них відбувся в Балі (Індонезія) у 2011 р [26].

Рекреація, з медичної точки зору, є найбільш цінним видом туризму, який спрямований на відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку на лоні природи, в сприятливих кліматичних умовах. Для реалізації цієї мети пацієнтам і туристам-рекреантам на курортах надаються різноманітні рекреаційні послуги (recreation facility). Дані послуги використовують в різних цілях: оздоровчих, туристських, спортивних і пізнавальних, основні природно-рекреаційні ресурси (клімат, лікувальні грязі, мінеральні води тощо) і спеціальні засоби залучають для підвищення загального психофізичного потенціалу і розвитку окремих функціональних систем організму [37].

За останні десятиліття лікувально-оздоровчий туризм зазнає суттєвих змін. Традиційні курорти перетворюються на поліфункціональні оздоровчі центри, які розраховані на широке коло споживачів. У світі зростає кількість людей, які потребують відновлювальних антистресових програм і хочуть підтримувати гарну фізичну форму. Переважно це люди середнього віку, які не байдужі до активного фізичного відпочинку. В умовах курорту для даної групи рекреантів можливе проведення широкого спектру різноманітних рекреаційних програм та послуг, серед яких: оздоровча ходьба, різноманітні спортивно-рекреаційні вправи, ігри та ін. Для рекреаційних форм туризму переважно характерні велика тривалість поїздки, менша кількість відвідуваних місць

призначення і, відповідно, велика тривалість перебування в одному місці (наприклад, курорт на морському узбережжі). Також зараз великий розвиток набувають такі види туризму як авто-, мото-, велотуризм; кінний, лижний і інші сучасні форми активного відпочинку – поїздки і екскурсії по річках і морі на човнах, байдарках, яхтах, плотах, віндсерфінг, дайвінг (підводне плавання). Але найбільшою популярністю відвіку користується пішохідний туризм, коли пересування по маршруту проводиться в основному пішки [35].

Лікувально-оздоровчий туризм – видається одним з найперспективніших видів туризму України. Він розвивається за рахунок значних ресурсів: морського узбережжя, гарячих, теплих і холодних мінеральних джерел, лікувальних лиманових родовищ грязі, лісів тощо, якими багата країна. Інтерес до лікувально-оздоровчого туризму в Європі постійно зростає, що в значній мірі обумовлено демографічними тенденціями. Проте знака рівності між лікуванням, оздоровленням у санаторно-курортних і лікарняно-поліклінічних умовах не може бути, оскільки окремі компоненти (наприклад, використання в лікувально-профілактичних цілях бутильованої води) не можуть замінити цілого комплексу лікувально-оздоровчої дії на людину курортної місцевості. Лікувально-оздоровчими властивостями володіє уся сукупність чинників природного комплексу курортно-рекреаційної місцевості в їх взаємозв'язку і взаємодоповненні, що включає як бальнеологічні, так і ландшафтно-кліматичні ресурси [5].

Санаторно-курортне лікування для певної категорії людей в сучасних умовах певною мірою може стати лікувально-оздоровчим туризмом. Лікувальний туризм розглядає організацію роботи рекреаційної галузі з погляду технології подорожі та, окрім захоплюючих маршрутів різної категорії складності, обов'язково повинен ураховувати систему занять, зумовлену методами бальнео- і кліматолікування. Організація лікувального туризму і створення лікувальнопрофілактичних установ на базі нових перспективних лікувально-оздоровчих методів може стати однією з форм використання лікувально-оздоровчого потенціалу. В основі лікувального туризму повинна

бути закладена лікувальна або оздоровча технологія, яка поліпшує якість життя шляхом повного задоволення потреби у відпочинку і лікуванні під час подорожі. Сучасна курортологія – це, насамперед, фізична реабілітація за допомогою кінезотерапії – «лікування рухом». Останніми роками на курортах України відроджуються традиційні теренкури, чудові паркові зони, гірські маршрути, стежки ближнього і дальнього лікувального туризму та інші способи, що в світовій курортній практиці позначаються терміном *recreation facility* (оздоровчі послуги) [13].

Лікувальна дія ландшафтотерапії обумовлена безперервним чередуванням садів і лісів, полів тощо, що сприяє постійній зміні вражень, поліпшує настрій і діяльність всього організму. Прекрасний ландшафт і повітря різноманітної української природи, в поєднанні з ходьбою, справляють потужний оздоровчий ефект. На сьогоднішній день курортна рекреаційно-туристична сфера забезпечує близько 10 % світового валового продукту, інвестицій, робочих місць і споживчих витрат. За прогнозами Всесвітньої туристської організації, до 2015 р. кількість туристських поїздок буде складати більше 980 млн., а надходження від них досягнуть 1,5 трлн доларів [30; 67; 68].

Рекреаційний туризм, пов'язаний з поїздками на курорт для відновлення здоров'я, в цьому відношенні є абсолютно новою формою діяльності. Причому, якщо за показником людинодня перебування рекреаційний туризм займає поки що менше 1% в загальносвітовому туристичному обороті, то його прибутковість складає більше 5%. Глобальна екологічна і економічна криза серйозно підвищила інтерес до рекреаційних можливостей курортної медицини, що оптимально впливає на стан трудових ресурсів. На початку III-го тисячоліття людство знову звернулося до природних методів оздоровлення. В Україні, за прогнозами експертів, розвиток інноваційних центрів здоров'я у вигляді т.з. рекропарків, рекрополісів, курортополісів і рекреаційних зон в традиційних курортних регіонах (Карпати, Полісся, узбережжя Азовського і Чорного морів) дозволить сформувати загальнонаціональну оздоровчу мережу, інтегровану в міжнародну світову спільноту. Діяльність у сфері поліпшення

роботи курортів і санаторіїв України повинна перетворити курортну справу на високорентабельну і конкурентноспроможну галузь економіки, оскільки Україна має великі природно-географічні та соціально-культурні рекреаційні ресурси. Ці ресурси мають такі незаперечні властивості, як привабливість, доступність, екскурсійну значущість, потенційний запас та ін. Причому, привабливим мотивом прагнення до соціальнокультурних ресурсів зазвичай служать відпочинок, дозвілля, розваги, пізнання, паломництво, ностальгія, а у останні роки – ділові зустрічі, переговори і конференції для вирішення різноманітних проблем бізнесу. Об'єднані з ними, як правило, територіально, природно-географічні ресурси є привабливими для реалізації завдань відновлювального лікування, оздоровлення, фізичного удосконалення і досягнення високих спортивних результатів [5].

Природно-географічні рекреаційні ресурси – це природні умови, об'єкти, явища, сприятливі для рекреації – відновлення духовних і фізичних сил, витрачених під час праці, навчання, творчості. Природні рекреаційні ресурси України різноманітні. Вся її територія знаходиться в смузі кліматичного комфорту. Україна має прекрасні умови для організації відпочинку на берегах і лиманах Чорного та Азовського морів, водойм і річок, у Кримських горах та Українських Карпатах. Соціально-культурні рекреаційні ресурси – це пам'ятки архітектури, історії, музеї, археологічні стоянки, культурноісторичні явища (етнографічні, релігійні), місця, пов'язані з життям, перебуванням видатних учених, письменників, акторів, політичних діячів та ін. Лікувально-оздоровчий туризм має низку визначальних ознак:

- перебування на будь-якому курорті, незалежно від захворювань, повинно бути достатньо тривалим (не менше трьох тижнів), інакше бажаного оздоровчого результату (ефекту) не досягнути; лікування на курортах коштує дорого. Цей вид туризму розрахований переважно на заможних клієнтів, звичайно орієнтованих не на стандартний набір медичних послуг, а на індивідуальну програму лікування;
- на курорти їдуть люди старшої вікової групи, коли загострюються

хронічні хвороби або ослаблений організм не може справлятися із щоденними стресами на роботі і в побуті. Відповідно ці туристи роблять вибір між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретної хвороби, курортами змішаного типу, які мають загальнозміцнювальний вплив на організм і сприяють відновленню сил.

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчих послуг зазнає змін. Традиційні санаторії і курорти перестають бути місцем лікування осіб похилого віку і стають полі-функціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів. На підставі вивчення міжнародного досвіду функціонування лікувально-оздоровчих курортів, для того, щоб санаторно-курортні заклади України активніше запроваджували прогресивні міжнародні принципи і стандарти лікувальнооздоровчого туризму, нами розроблені такі узагальнені рекомендації для керівництва вітчизняних санаторно-курортних комплексів:

- розробити варіативні абонементи комплексних лікувально-оздоровчих послуг (з кількістю занять від 1-2 до 3-4 разів на тиждень);
- звернути увагу на складання (формування) індивідуальних програм занять з наступним контролем інструктора;
- в тренажерному залі проводити силові та аеробні тренінги, персональний тренінг;
- пропонувати різноманітні види аеробіки для різних рівнів підготовленості відпочивальників (клієнтів), а також комбіновані тренінги для чоловіків і жінок, спрямовані на розвиток гнучкості та інших якостей;
- запровадити в басейні для різних вікових груп аквааеробіку (на різних рівнях глибини);
- удосконалювати систему лікувально-оздоровчого сервісу новими програмами під конкретну матеріально-технічну базу;
- активізувати організацію ближнього туризму в умовах санаторно-курортного лікування;

- систематично вдосконалювати мережу і розробляти нові турмаршрути пішохідного туризму, велотуризму, кінного туризму, маршрути теренкуру, скандинавської ходьби;

- при розробці і будівництві нової санаторної лікувально-оздоровчої структури враховувати інтереси і рейтинг популярності кожної послуги;

- розвивати пішохідний лікувальний туризм, гіпотерапію;

- особливу увагу звернути на використання матеріально-технічної бази санаторно-оздоровчого комплексу у період «мертвого сезону».

Таким чином, наслідками запровадження нових підходів лікувально-оздоровчого туризму у практику функціонування санаторіїв є такі:

- формування у складі національної системи охорони здоров'я інноваційних функціональних підсистем «релаксація» та «активний відпочинок»;

- підвищення рентабельності вітчизняної санаторно-курортної галузі за рахунок впровадження в її роботу закономірностей міжнародного туристичного бізнесу і технологій управління якістю окремих сервісних процесів. Для цього необхідна розробка нових способів організації сервісу з метою найбільш повного задоволення не лише вузько-лікувальних, але й загально-релаксаційно-відпочинкових потреб споживачів під час їх перебування на курорті [5].

ричини дослідницького інтересу до туризму мають економічний і соціокультурний характер. У першому випадку туризм розглядається як сегмент ринку, у другому – як форма духовного й фізичного відтворення. Саме в цьому напрямі може будуватися концепція оздоровчого туризму. За визначенням, прийнятим ООН у 1954 р., туризм – це активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, пов'язаний з пересуванням за межі постійного місця проживання [66].

В матеріалах Всесвітньої конференції по туризму, проведеній Всесвітньою туристичною організацією у 1981 р. в Мадриді, туризм визначено як один з видів активного відпочинку, що є подорожами, які чинені з метою

пізнання тих або інших районів, нових країн, а в низці країн сполучаються з елементами спорту [66].

Туризм як соціально-економічне явище стали розглядати після Гаазької міжпарламентської декларації по світовому туризму 1989 р., тобто не тільки як подорожі осіб, але й як сферу послуг, що створює можливості для здійснення таких подорожей.

Основою правового регулювання туризму є норми, розроблені Статистичною комісією ООН 1993 р., а також Рекомендації зі статистики туризму Всесвітньої туристичної організації, на основі яких туризм визначають як діяльність осіб, що подорожують і здійснюють перебування в місцях за межами їх звичайного середовища протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями.

Всесвітня організація охорони здоров'я в преамбулі власного Статуту визначає здоров'я як «стан повного фізичного, щиросердечного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби і фізичних дефектів» [40].

Узагальнення наведених тверджень дає змогу сформулювати таке: оздоровчий туризм характеризується можливістю реалізації цілей оздоровлення шляхом здійснення подорожі туристом у його вільний від роботи час та отримання комплексу послуг фізичного, духовного та соціального оздоровлення, що надаються у місцевості, що не пов'язана з місцем постійного проживання та має необхідний для цього комплекс туристичних ресурсів.

З огляду на це визначення складовими лікувально-оздоровчого туризму є:

- фізичне оздоровлення, тобто забезпечення достатньої м'язової активності, яке сприятиме профілактиці захворювань, підвищенню імунітету й загального тону організму;
- духовне оздоровлення, тобто забезпечення позитивних емоційних переживань від збільшення обсягу знань, розширення кругозору й діапазону соціокультурних знань;
- соціальне оздоровлення, тобто забезпечення відчуття цілісності свого внутрішнього світу, повноти власного буття [58].

Сутність оздоровчого туризму обумовлює визначення складових туристичних ресурсів. Туристичний продукт оздоровчого туризму є результатом поєднання туристичної, оздоровчої та соціально-культурної діяльності, що потребує постійних міжгалузевих взаємодій, в яких беруть участь суб'єкти туристичної індустрії та діяльності, пов'язаної із забезпеченням фізичного, духовного та соціального оздоровлення. Тому означені види діяльності, отримувані результати, а також використовувані технології стають туристичними ресурсами оздоровчого туризму. Для характеристики туристичних ресурсів оздоровчого туризму пропонується використовувати класифікацію за ознаками відмінностей, що визначаються походженням і особливостями існування ресурсів (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Класифікація туристичних ресурсів оздоровчого туризму [66]

Групи ресурсів	Вири ресурсів
Природно-кліматичні туристичні ресурси	геологічні ресурси; біотичні ресурси; кліматичні ресурси; ландшафтні ресурси
Культурно-естетичні туристичні ресурси	об'єкти не матеріальної спадщини; об'єкти матеріальної спадщини (показу)
Концептуальні туристичні ресурси	брендові; об'єктні; діяльнісні; креативні; подійні; культові
Соціально-економічні туристичні ресурси	географічне положення; транспортна доступність; стандарти обслуговування; стан екології
Інфраструктурні туристичні ресурси	засоби тимчасового розміщення і харчування; заклади торгівлі; тематичні парки; пункти прокату туристського інвентарю; телекомунікаційний зв'язок

Як свідчать дані табл. 1.1.1 природні туристичні ресурси поєднують

природні об'єкти, явища й території, відвідування яких виступає об'єктом туристського інтересу. Для організації оздоровлення значимими є геологічні (мінеральні, морські, прісні води, лікувальні грязі), біотичні (різноманітна лісова й степова рослинність тощо), кліматичні (сонячна радіація, температура, опади, вологість, вітер тощо) і ландшафтні (ліс, пагорби, низини, водойми, узбережжя, гори тощо) ресурси.

Культурно-естетичні ресурси є спадщиною минулих епох суспільного розвитку у вигляді сукупності пам'ятників матеріальної й духовної культури, самої культури народу або нації, таких як мова, кухня, звичаї й традиції, збережені в народі, особливості його побуту й господарської діяльності, а також слугують передумовою для організації культурно-пізнавальних видів оздоровчих занять, виконуючи досить серйозні функції духовного оздоровлення. Об'єкт показу, що віднесений до цієї категорії ресурсів, є спорудою або явищем, що має певну цікаву туристам історію розвитку або появи. Культурно-естетичні ресурси підвищують естетичну цінність середовища, його різноманітність, роблять його більш атрактивним для туристів, чим створюють можливість більш ефективного оздоровлення.

В основі концептуальних туристичних ресурсів лежить певна концепція творчої ідеї, технології або людської діяльності, яка ще не має історичного капіталу [8]. Група концептуальних ресурсів містить брендові концептуальні ресурси, що є експозицією, яка присвячена розвитку певного бренда; об'єктні концептуальні туристичні ресурси, що присвячені якомусь одному предмету або процесу; діяльнісні концептуальні туристичні ресурси, що формуються навколо певного виду активності людини; подійні концептуальні туристичні ресурси, що пов'язані з якимось природним або культурним явищем; креативні концептуальні туристичні ресурси, що пов'язані з легендами, вигаданими персонажами та подіями; культові об'єкти туристичних ресурсів, що пов'язані із сучасними або прадавними віруваннями та релігією. Концептуальні туристичні ресурси переважно є комплексними об'єктами, де можливе задоволення потреб людини в придбанні нових пізнань і навичок, розвагах або

придбанні товарів і послуг, що буде сприяти духовному й соціальному оздоровленню.

Група соціально-економічних ресурсів оздоровчого туризму створює умови для приймання й обслуговування туристів, формує якість вражень, задоволення рекреаційними потребами людей, що позитивно позначається на їхньому фізіологічному, психічному стані, працездатності та соціальній активності. До групи соціально-економічних туристичних ресурсів належать географічне положення, транспортна доступність, рівень економічного розвитку та добробуту суспільства, стандарти обслуговування, організація туристичного господарства, кількість зайнятих у галузі тощо.

Інфраструктурні туристичні ресурси – це комплекс діючих споруд і мереж виробничого, соціального рекреаційного призначення, використовуваних для забезпечення життєдіяльності туристів. До інфраструктурних ресурсів відносяться засоби тимчасового розміщення, транспорт, підприємства харчування, підприємства торгівлі, підприємства розваг, пункти прокату туристського інвентарю, тематичні парки, гірськолижні траси, канатні дороги. Наявність інфраструктурних ресурсів дає змогу запропонувати туристам різноманітні оздоровчі програми, розвиненість туристичної інфраструктури підвищує кількість потенційних клієнтів, які могли б розміститися з метою відновлення власних сил [66].

Отже, різноякісні елементи структури туристичних ресурсів дають змогу зробити висновок про складність системи лікувально-оздоровчого туризму. Аналіз і всебічна оцінка ресурсів лікувально-оздоровчого туризму є необхідною передумовою раціоналізації природокористування та комплексного розвитку туристичного комплексу.

У наступному підрозділі нами буде досліджено інфраструктурні чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Івано-Франківській області.

1.2 Інфраструктурні чинники розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Івано-Франківській області

Івано-Франківська область є однією із найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України. За період 2014-2018 рр. вдалося досягти зростання кількості туристів і екскурсантів з 1,6 до 2,2 млн осіб, туристичного збору – з 0,9 до 3,7 млн грн. Упродовж 2014-2018 рр. Івано-Франківська область займала лідерські позиції в Україні за кількістю екскурсантів та внутрішніх туристів, яким було надано послуги, доходом від наданих туристичних послуг. В області функціонують понад 500 туристично-рекреаційних закладів на 20 тис. місць, послуги розміщення також надають близько 800 садиб сільського (зеленого) туризму. Зареєстровано понад 200 суб'єктів туристичної діяльності, з них 36 мають тур операторську ліцензію. Працює 9 туристично-інформаційних центрів. За період 2014-2018 рр. кількість колективних закладів розміщення зросла з 243 до 274, або на 13 %, у т.ч. кількість готелів – з 212 до 244 або на 15 %. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців у сфері сільського (зеленого) туризму зросла із 163 до 306 або на 88 %. Активно розвивалась атракційна туристична інфраструктура: відкрито річковий порт «Раковець» (с. Раковець Городенківського району), парк-музей «Карпати в мініатюрі» (м. Яремче), оглядовий майданчик на ратуші та туристично-інвестиційний центр (м. Івано-Франківськ), Центр спадщини Вигодської вузькоколійки (с-ще Вигода Долинського району), туристичноінформаційний центр (м. Коломия), комплекс «Полонинаперці» (с. Яблуниця Яремчанської міської ради), візит-центри (м. Галич і с. Ільці Верховинського району), туристично-інформаційний центр (м. Косів), гуцульську сироварню (с. Яворів Косівського району), етнопарк «Гуцул Ленд» (ГК «Буковель»), музеї та інші. Створено два туристичні веб-портали: discover.if.ua, www.iftourism.com. Найпопулярніші туристичні місця краю: Манявський скит (Богородчанський р-н); Манявський водоспад (Богородчанський р-н); Гошівський монастир (Долинський р-н); гора Говерла

(2061 м, Черногірський хребет); колишня обсерваторія на г. Піп Іван (2028 м); високогірні озера Несамовите, Марічейка (Черногірський хребет); національний заповідник «Давній Галич»; музеї Писанки та народного мистецтва Гуцульщини і Покуття (м. Коломия); природний комплекс «Скелі Довбуша» (с. Бубнище поряд з м. Болехів); скелі «Писаний камінь» (Верховинський р-н); «сріблясті» водоспади (с. Шешори Косівський р-н); вузькоколія «Карпатський трамвай» (Долинський, Рожнятівський р-ни); Сокільський хребет (Косівський р-н); Карпатський національний природний парк. Визначальними природними рекреаційними ресурсами області є гірський ландшафт та сприятливе екологічне становище. 38 Івано-Франківщина має велику культурно-історичну спадщину. Такі давні і цінні пам'ятки як церква Пантелеймона під Галичем (XII ст.), Манявський скит (XVII ст.), дерев'яні гуцульські і бойківські храми відомі за межами країни. Всього на території області офіційно налічується 3944 нерухомих об'єкти культурної спадщини (1490 – археології, 1443 – архітектури та містобудування, 869 – історії та 142 – монументального мистецтва). Світовий досвід засвідчує важливу роль рекреаційної діяльності у формуванні валового внутрішнього продукту. Розвинута рекреаційна сфера істотно збільшує надходження до місцевих бюджетів, сприяє зростанню зайнятості населення. Розвиток цієї галузі сприяє розвитку суміжних галузей господарського комплексу. Отже, Івано-Франківська область має розвинену туристично-рекреаційну сферу та вагомий потенціал для подальшого розвитку завдяки м'якому клімату, великій кількості природно-заповідних та рекреаційних територій, історикокультурних пам'яток [56].

Івано-Франківська область вже тривалий час є одним з найпривабливіших у туристичному аспекті регіоном України. Сьогодні в області розвивається туризм кількох видів, відповідно мережа підприємств, що надають туристичні послуги, достатньо широка та неоднорідна. Потенціал природних, історико-культурних та соціально-економічних передумов розвитку туристичної галузі підтверджує, що розвиток індустрії туризму є пріоритетним напрямом

економіки Івано-Франківської області. Неоднорідність рельєфу та ландшафтних особливостей території, відмінності між рівнем розвитку окремих районів в економічному, соціальному та культурному показниках вимагають аналізу та обґрунтування особливостей зосередження і розвитку інфраструктури й економіки туризму в різних частинах Івано-Франківської області.

Івано-Франківська область – є однією з найменших як за площею (близько 2 % території), так і за населенням (менше 4 % населення) в Україні. Проте регіон характеризується значними туристично-рекреаційними можливостями, а за кількістю та складом історичних і архітектурних пам'яток випереджає багатоінших областей і, безумовно, є одним з унікальних куточків України. Туристично-рекреаційна галузь проголошена стратегічним напрямом розвитку економіки Івано-Франківщини і є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях економіки. Івано-Франківська область входить у перелік найбільш привабливих і популярних туристичних регіонів України. Існуюча база рекреаційних закладів різних форм власності (362 одиниці на 17,6 тис. місць) дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги, в т. ч. й для іноземних туристів [34, с. 323].

Виняткову рекреаційну цінність становить природне різноманіття краю – гірські масиви Українських Карпат; глибокі долини та каньйони рік. Екологічно чисті ліси та цілюще повітря зумовлюють розвиток відпочинкових видів туризму, пішохідного, кінного та велосипедного туризму. Ріки в значній частині швидкоплинні, утворюють каскади й водоспади, що є цінним для водного туризму. Багатий рослинний та тваринний світ, наявність унікальних видів, занесених до Червоної книги, сприяють розвитку краєзнавчого та природознавчого та лікувально-оздоровчого туризму.

Як і кожна система, туристична інфраструктура має також свої об'єкти, що потребують постійного розвитку та модернізації. Саме об'єкти забезпечують формування туристичної інфраструктури в цілому (рис.1.2.1).

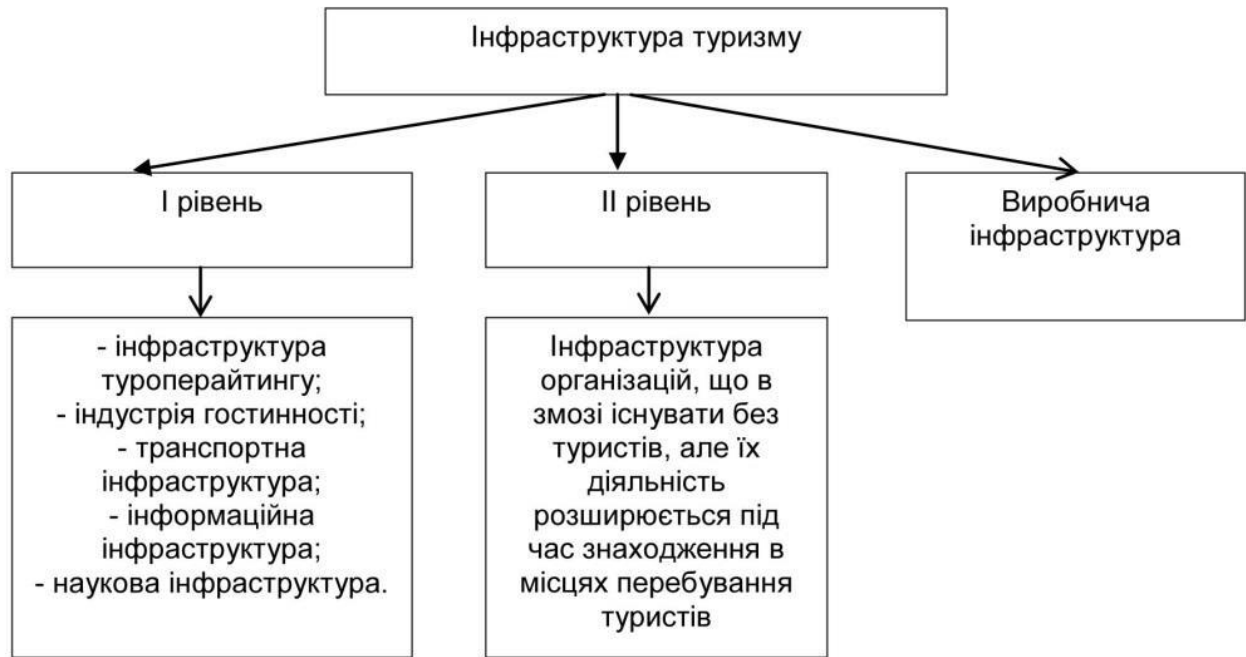

Рис.1.2.1 Інфраструктура у туристичній індустрії [22]

Ресурси туристичної інфраструктури Івано-Франківщини можна розділити на три групи:

- рекреаційні (природні) – унікальні явища природи, печери, водоспади, скелі, заповідники, гори, річки, моря, лікувальні води, кліматичні та бальнеологічні можливості;
- об’єкти, що представляють історичне та культурне минуле країни (музеї, пам’ятники та пам’ятні місця, пов’язані з історичними подіями, життям і діяльністю видатних представників науки, техніки, культури, а також унікальні архітектурні та етнографічні об’єкти);
- об’єкти, що демонструють сучасні досягнення країни в промисловості, будівництві, сільському господарстві, науці, культурі, медицині та спорті [59].

До ресурсів туристичної інфраструктури відносять сукупність природних та штучно створених людиною об’єктів, що мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Як правило, їх наявність визначає формування туристичного бізнесу в тому чи іншому регіоні. Саме

туристичні ресурси туристичної інфраструктури займають особливе місце у розвитку всієї туристичної галузі.

В області є дев'ять курортних місцевостей, діє 38 санаторно-курортних закладів. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни. Серед курортів – низькогірні Татарів, Яремче й Микуличин Яремчанської міськради, Мислівка та Новий Мізунь Долинського району, Шешори Косівського району, високогірні Ворохта і Яблуниця Яремчанської міськради й бальнеогрязьовий передгірний курорт Черче Рогатинського району.

Важливе місце у розвитку туристичної діяльності в регіоні має наявність потужної транспортної інфраструктури, головним завданням в туристичному сервісі є створення комплексних умов для вільного пересування туристів та їх доступу до рекреаційних ресурсів і об'єктів. Транспортну інфраструктуру можна розглядати і як самостійний суб'єкт туристичної діяльності, який надає туристично-екскурсійні послуги.

На сьогодні транспортний комплекс Івано-Франківського регіону достатньо розвинений, має розгалужену мережу залізниць, автомобільних доріг, аеропорт, що визначає його місце і надає певної ваги серед інших регіонів країни. Протяжність автомобільних доріг загального користування державного значення, що проходять територією області, складає 1004,1 км, з них: міжнародні – 33,8 км (М-12 Стрий – Знам'янка); національні – 407,8 км. Мережа автомобільних доріг загального користування місцевого значення складає 3117,5 км. В тому числі: обласного значення – 942,5 км, районного значення – 2175,0 км. На цих дорогах знаходиться 813 мостів і шляхопроводів протяжністю 16 489 пог. метрів. За період 2015-2019 рр. обсяг фінансування ремонту доріг склав 4,9 млрд гривень. Протяжність відремонтованого покриття близько 500 км. За цей період з'єднано відремонтованими дорогами Івано-Франківськ – Львів, ІваноФранківськ – Чернівці, Івано-Франківськ – Рахів, відремонтовано окремі ділянки від Татарова до Косова, а також в Коломийському та Городенківському районах. З метою забезпечення відновлення автомобільних доріг в наступні періоди Службою автомобільних

доріг в області розроблено Стратегію відновлення доріг, мостів та шляхопроводів на автомобільних дорогах загального користування державного значення в Івано-Франківській області на 2020-2022 рр. Відповідно до якої, впродовж зазначених років заплановано відремонтувати 566 км покриття автомобільних доріг та 10 мостових переходів, протяжністю 878 пог. м. Орієнтовна вартість зазначених робіт складає 9,4 млрд грн. Щільність мережі автомобільних доріг в межах Івано-Франківської області становить 295 км/тис.км², що вище середнього показника по Україні (274 км/тис.км²) в 1,08 раза. Станом на сьогодні одним з пріоритетних завдань є розвиток автомобільних доріг області, а саме: забезпечення ефективного функціонування і безпеки дорожнього руху; забезпечення транспортної доступності між обласним центром, районними центрами та містами обласного значення; збільшення інвестиційної привабливості. По території області проходять залізничні лінії загальною протяжністю 493,6 км, щільність мережі залізниці складає 35 км/тис. км², що приблизно дорівнює середньому показнику по Україні, який складає 36 км/тис. км². На сьогодні в області відсутні електрифіковані залізничні лінії. Також в області функціонує міжнародний аеропорт «Івано-Франківськ», розташований у південно-західній частині за 4,4 км від центру міста Івано-Франківська. Область має добре налагоджене міжобласне та міжнародне автобусне сполучення, зокрема, її територією проходять автобуси майже 50 міжнародних маршрутів до таких країн, як Італія, Польща, Чехія, Іспанія, Латвія, Молдова, Білорусь та понад 100 міжобласних. Рівень забезпечення населених пунктів області регулярним автобусним сполученням складає понад 97 %, що є одним з кращих показників у країні. Забезпечено стабільне функціонування майже тисячі автобусних маршрутів загального користування [56].

Для аналізу переваг і недоліків діяльності різних підприємств, регіонів та країн у всьому світі використовують метод SWOT-аналізу.

SWOT – це аббревіатура: Strengths – сильні сторони, Weaknesses – слабкі сторони, Opportunities – сприятливі можливості, Threats – загрози. Цей

універсальний метод особливо ефективний при аналізі переваг і недоліків туристичного ринку країни. Він допомагає з'ясувати обставини, за яких розвивається туристичний ринок Івано-Франківської області, збалансувати вплив внутрішніх переваг і недоліків із впливом сприятливих можливостей і загроз. Такий аналіз допомагає визначити не тільки можливості області, а й усі доступні переваги над конкурентами. SWOT-аналіз конкурентоспроможності Івано-Франківської області щодо розвитку туризму для виявлення найсильніших та найслабших місць сторін України як об'єкта туризму наведено в табл.1.2.1.

Аналіз даних дослідниками табл. 1.1.1 показав, наявність сильних сторін та можливостей для підсилення розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області не так вже й багато, однак вони є змістовними та перспективними. Реалізація зазначених пунктів вимагає чималих коштів, проте вони не лише можуть окупитися, а й підняти область на вищий рівень. Щодо наведених слабких сторін та загроз, вони вже тривалий час закріплені в основах туризму регіону, відповідно їх усунення вимагає значних зусиль. Вони залежать не лише від слабкої матеріально-технічної бази галузі, а й від державної політики відносно туристичної інфраструктури, що зберігає деякі риси радянських часів.

Туристична галузь Івано-Франківської області характеризується зростанням рівня конкуренції на ринку туристичних послуг. Незважаючи на важке становлення ринкових відносин, за останні роки відкрилося чимало туристичних підприємств та закладів, що надають туристичні послуги, особливо в гірських та передгірських районах. Одні з визначальних факторів у функціонуванні галузі (управління, фінансування, рівень якості) є в основі підвищення її конкурентоспроможності, проте проблема вдосконалення керування цим потенціалом залишається недостатньо вивченою [34].

Особливої уваги заслуговують також такі суспільно-географічні принципи розміщення туризму в Івано-Франківській області:

– тяжіння туристичних підприємств до шляхів сполучення. Цей фактор був і залишається суттєвим, адже транспортна доступність є однією з умов

Таблиця 1.2.1

SWOT-аналіз конкурентоспроможності туристичної галузі Івано-
Франківської області [25]

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - багата історія; - вигідне географічне положення області; - унікальний природно-рекреаційний потенціал (розмаїття ландшафту, пам'ятки природи, можливості лікування); - історико-культурна, архітектурна та релігійна спадщина; - доброзичливе населення; - наявність ресурсів до створення оздоровчих комплексів; - активність мешканців у розвитку приватної справи; 	<ul style="list-style-type: none"> - комунікаційна доступність. - неякісні дороги; - нестабільний рівень сервісу; - висока вартість обслуговування; - неналежний розвиток комунальної сфери області; - відсутність сформованого цілісного бренда; - кваліфікація працівників сфери вимагає наукової підготовки, підвищення рівня ерудованості, знання ними іноземних мов; - нестача інформації для потенційних відвідувачів про привабливі пам'ятки регіону, марковані туристичні маршрути, заклади розміщення; в області відсутні автомобільні та пішохідні пункти пропуску через державний кордон України, що не сприяє розвитку торгово-економічної співпраці з країнами ЄС
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - залучення інвестицій у розвиток перспективних для області видів туризму: пізнавального, гірськолижного, водного, ділового, організацію дитячого відпочинку; - удосконалення лікувально-курортної справи в області; - облаштування баз та кемпінгів у місцях зосередження туристичних дестинацій; - просування відомих туристичних «родзинок», удосконалення їхньої рекламної політики («Буковель», Говерла, Манява, Яремче та ін.); - покращання рівня обслуговування; - розширення асортименту надаваних послуг; - зниження цін на відпочинок. 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатнє фінансування на реалізацію державних, обласних та місцевих програм з розвитку туризму; - невідповідна робоча організація та рівень оплати праці в туристичній галузі; - конфлікт між західними та східними регіонами; - застарілість законодавчої та нормативно-правової бази галузі; - можливе підвищення цін на відпочинок; - розвиток закордонного туризму в близько розташованих країнах.

здійснення туристичних подорожей з будь-якою метою. Область входить у зону міжнародних транспортних коридорів, оскільки має державний кордон з Румунією, через яку пролягають туристичні маршрути в Болгарію, Сербію, Чорногорію, Грецію;

– підприємства туризму зорієнтовані на інші галузі господарства і першочерговою умовою їх виникнення є наявність розвиненої інфраструктури території (особливо комунальної сфери, системи закладів харчування та розваг, соціальної інфраструктури). Основними галузями економіки області є промисловість (виробництво електроенергії, хімічне і нафтохімічне виробництво, харчова промисловість, виробництво будматеріалів), сільське господарство, будівництво та транспорт. Для виникнення туристичних закладів різного профілю необхідний достатньо високий розвиток господарства. Це легко простежується на прикладі області дослідження, де в гірських районах з потужним природним туристичним потенціалом почали розвивати загальну інфраструктуру для розвитку тут системи туристичних підприємств [9];

– система розселення населення відіграє чималу роль в розвитку закладів туризму. Регіон поділено на 14 адміністративних районів і налічує 15 міст, 24 селищ міського типу та 765 сільських населених пунктів. Станом на 1 лютого 2010 р. чисельність населення області становила 1380,6 тис. осіб, з них 594,7 тис. осіб – у міських поселеннях та 785,9 тис. осіб – у сільській місцевості. Значно вища частка сільського населення в Івано-Франківській області (57,4 %), відповідно, й більша його частина займається сільським та лісовим господарством, що цікаво для туристів східних та південних областей під час відвідання регіону. Перевагою для розвитку туристичної індустрії є висока середня щільність населення та її нерівномірність у різних районах. Через невеликі відстані між населеними пунктами існує можливість розвивати міжрайонні та міжміські програми для відвідання туристами, а також даний фактор сприяє залученню населення до працевлаштування у центрах скупчення туристичних ресурсів;

– важливою проблемою для регіону є забезпечення повної зайнятості населення й зниження рівня офіційного й неофіційного безробіття, що частково вирішується за рахунок високої міграції населення. Цілком очевидно, що соціально-економічній структурі Івано-Франківської області властива виробнича однобокість, в результаті чого проблема зайнятості може бути

частково вирішена за рахунок застосування праці у сфері послуг, зокрема в туризмі;

– рівень інфляції та дефіцит бюджету – чинники, що залежать від державної політики і вплив яких на туристичну галузь є безпосереднім.

Підвищення курсу національної валюти та державні фінансові програми в сферу туризму повинні стояти серед першочергових. Прикладами можуть стати розвинені країни, які завдяки саме туризму вийшли на світовий туристичний ринок і зайняли там провідні позиції. В Івано-Франківській області це питання вирішується теоретично через стратегії та програми розвитку, але повністю вони не реалізуються, відповідно й результат не суттєво відчутний [22].

Таким чином, суспільно-географічні передумови відіграють вагомe значення в становленні та розвитку галузі туризму, визначають її спеціалізацію, рівень якості та диверсифікацію. Важливість туризму постійно зростає: активно розвиваються та удосконалюються туристичні продукти, покращується рівень обслуговування туристів, впроваджуються заходи, що сприяють просуванню бренду Івано-Франківської області як туристичного регіону України. Івано-Франківська область має багаті рекреаційні ресурси, які активно залучаються у туристичну діяльність. Івано-Франківщина є частиною унікальної Карпатської лісо-гірської геоекосистеми, яка має важливе рекреаційне значення не тільки для України, але й для всього Європейського континенту. На даний час регіон має всі належні складові туристичної інфраструктури, проте вони поки що знаходяться на стадії становлення.

У наступному підрозділі нами буде проаналізовано бальнеологічні ресурси Івано-Франківської області як чинник розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

1.3 Бальнеологічні ресурси Івано-Франківської області як чинник розвитку лікувально-оздоровчого туризму

Івано-Франківщина знаходиться на південному заході України, на стику двох великих природно-географічних областей — Східно-Європейської рівнини та Українських Карпат. Територія області є складовою частиною історичної української землі – Галичини, де формується 8321 річок з обсягом води 4,8 км³ (8,6% місцевого річкового стоку України), зосереджена значна частина лісових ресурсів лісів – 2,6 тис. га (8,0 % площі земель лісового фонду України), 636,5 тис. га сільськогосподарських угідь, 634,5 га – водно-болотних угідь, 23,4 тис. га знаходиться під водою (річки, ставки, водосховища). Область багата на джерела мінеральних вод, їх понад 300, є аналоги таких вод як «Нафтуся», «Моршинська», «Єсентуки».

Представлена карта Івано-Франківської області (рис.1.3.1) з покладами мінеральних вод області, що розроблена дослідниками, аналіз карти родовищ і проявів мінеральних вод дозволяє виділити декілька зон з найбільшою концентрацією покладів мінеральних вод: Верховинський, Долинський, Косівський, Рогатинський райони [27].

Івано-Франківська область – одна з найзабезпеченіших природними рекреаційними ресурсами територія Карпатського регіону України. Загальновідомими туристичними символами краю стали г. Говерла, гуцульські фестивалі, курорти Яремче і Буковель, міста Галич, Косів і Коломия. Це унікальний у біогеографічному відношенні регіон з багатими природними умовами і ресурсами. Вигідне географічне положення створює сприятливі умови для включення області в міжнародну систему туризму та рекреації. Розвиток якої значною мірою залежить від наявності, доступності, якості, екологічності рекреаційних ресурсів. Сприятливі кліматичні умови, мінеральні води, лікувальні торфові грязі, розташовані у південно-східній частині області курорти становлять її природно-рекреаційний потенціал. Високий рівень екологічної безпеки і наявність значних запасів природних рекреаційних

природних газів, мікроелементів із специфічними фізичними властивостями (радіоактивність, температура, структура води, реакція води – рН), які виявляють оздоровчу та лікувальну дію на людський організм [61]. Залежно від мінералізації, наявності біологічно активних компонентів та застосування мінеральні води поділяються на питні та лікувальні. Питні води за хімічними властивостями та бальнеологічними показниками (загальна мінералізація води, іонний склад, газовий склад, температура води, вміст мінеральних і органічних активних компонентів, радіоактивність) поділяються на лікувально-столові та природні столові. До питних лікувально-столових вод належать води з мінералізацією від 1 до 10 г/л, до лікувальних – від 10 до 15 г/л (мінералізація – <10 г/л при наявності в них бальнеотерапевтичних включень миш'яку, бору та деяких інших біологічно активних компонентів). В окремих випадках як лікувальні використовуються води з мінералізацією більше 15 г/л у строго дозованих кількостях [10].

На даному етапі виділено 8 основних бальнеологічних груп:

- 1) мінеральні води без специфічних компонентів і властивостей;
- 2) вуглекислі;
- 3) сірководневі;
- 4) залізисті та миш'якові;
- 5) йодобромні;
- 6) родонові;
- 7) боровмісні;
- 8) слабо мінералізовані з високим вмістом органічних речовин.

Сірководневі води пов'язані з нафтогазоносними відкладами (Прикарпатська височина). Курортне значення мають хлоридно-натрієві води. Цінними для лікувальної рекреації є вуглекислі води. Води із високим вмістом органічної речовини виявлені на території області [24].

Лікувальні мінеральні води поширені по всій території області: виявлено близько 300 проявів мінеральних вод. Проведені дослідження на 28-ми, по них проведені дослідження і затверджені запаси за категорією С-1. Води 32-х

мінеральних джерел області занесені до Державного кадастру «Води мінеральні питні», сюди входять біля 20-ти природно-столових та 12-ти лікувально-столових.

Загальні запаси мінеральних вод області становлять 8812 м³ /добу. Мінеральні води області різноманітні територіально і за своїм хімічним складом: у рівнинному Придністерському регіоні переважають йодо-бромні низької мінералізації й сульфідні (с. Більшівці Галицького району, с. Коршів Коломийського району, Городенківський район, с. Черче Рогатинського району); у Покутському Передкарпатті мають перевагу хлоридно-натрієві та кальцієво-натрієві (м. Калуш, Долинський район); у гірських Покутських Карпатах виявлені хлоридно-натрієві, вуглекислі невисокої мінералізації (с. Буркут Верховинського району), типу «Нафтуса» (с. Шешори Косівського району) [1].

Сірководневі або сульфідні води, фізіологічна дія яких зумовлена наявністю сульфідів, пов'язані з нафтогазоносними відкладами Прикарпаття. На базі родовища сульфідних вод створений (1925 р.) і функціонує санаторій «Черче» (Рогатинський район), яке внесено в галузевий стандарт України «Води мінеральні лікувальні». До складу мінеральної води черченського курорту входить біологічно активна сполука сірководень, його концентрація – 22,6 мг/дм³ (при нормативних вимогах не > 10 мг/дм³). Крім мінеральної води для лікувальних цілей використовується і місцева торф'яна грязь, що застосовується при лікуванні захворювань опорно-рухового апарату, різних видів поліартриту, радикуліту, невриту, гіпертонічної хвороби та інших захворювань.

У Коломийському районі особливу цінність мають середньомінералізовані залізовмісні хлоридно-натрієві води росольної мінералізації в с. Мельничівка. Мінеральні води Косівського, Надвірнянського і Рожнятівського районів придатні для лікування органів кровообігу, нервової системи, хронічних запальних процесів («Перегінська», «Косівська», «Коломийська»).

У Долинському районі розповсюджені хлоридно-натрієві води від малої до міцноїросольної мінералізації. Особливий інтерес представляє собою гідрокарбонатно-натрієва вода слабкої мінералізації з високим вмістом органічних речовин в с. Новий Мізунь (лікування хвороб шлунково-кишкового тракту). В с. Мізунь на базі джерел мінеральних вод діє санаторій «Джерело Прикарпаття».

Лікування в якому передбачає вживання мінеральної води «Горянка», яка є аналогом трускавецької «Нафтусі» у лікуванні шлунково-кишкових захворювань. У санаторно-курортному комплексі «Мізунь» є свердловини з мінеральною водою типу «Нафтусі».

В області виявлені родовища мінеральних вод с. Коршів Коломийського району, с. Устя Снятинського району, с. Торговиця Городенківського району, м. Городенка, м. Яремче. Сульфідні води м. Городенки і с. Устя за складом аналогічні мінеральним лікувальним водам буковинського санаторію «Щербинці».

До лікувально-столових вод із мінералізацією 1,0-8,0 г/дм³ належать 12 джерел мінеральних лікувальних вод: у Богородчанському районі – родовища мінеральних вод «Гута», Верховинському районі – «Буркут» і «Верховинська», Долинському районі – «Горянка», Косівському районі – «Аршиця» і «Соколівчанка», Рогатинському районі – «Рогатинська», Рожнятівському районі – «Перегінська», Тлумацькому районі – «Левада» і «Придністровська». Крім перелічених відомо понад 100 родовищ, які за своїм хімічним складом, вмістом специфічних компонентів і мікроелементів, відносяться до лікувально-столових вод [10].

У гірській частині (Покутські Карпати) виявлено понад 60 водних пунктів мінеральної води типу «Нафтуса». Це мінеральна вода з підвищеним вмістом бальнеологічно активних органічних речовин. Родовища цих вод використовуються практично лишень з вмістом органічних речовин від 8 до 30 мг/дм. Родовища нафтусеподібних вод в сс. Новий Мізунь Долинського району та Стара Гута Богородчанського району використовуються для розливу

мінеральних вод під назвами «Горянка» і «Гута». На базі їх родовищ функціонують лікувально-оздоровчі комплекси «Джерело Прикарпаття», «Мізунь», пансіонат «Гута». Аналогічні родовища відкриті біля с. Шешори Косівського району, в м. Яремча, сс. Ямна, Микуличин (Яремчанська рекреаційно-курортна зона), поблизу смт. Ворохта. Ці родовища і прояви мінеральних вод є базою для створення курортно-санаторних комплексів.

У верхів'ї р. Чорний Черемош, поблизу населених пунктів Буркут, Шибени та Мокрин (Верховинський район) з давніх часів відомі джерела лікувально-столових вуглекислих вод. За своїми лікувальними властивостями та хімічним складом вони схожі до кавказьких мінеральних джерел типу «Нарзан» і «Казбек».

У бальнеологічній практиці вуглекислі мінеральні води застосовуються для лікування хвороб органів травлення, печінки, жовчних шляхів, нирок, використовуються при лікуванні захворювань серцево-судинної та нервової систем. Насиченість джерел вуглекислим газом біля с. Буркут складає 1276-1400 мг/дм³, поблизу с. Шибени – 924 мг/дм³. Згідно нормативних вимог вміст цього біологічного компонента в мінеральних лікувально-столових водах повинен бути не < 500 мг/дм³ [51].

Використання мінеральних вод на території с. Буркут відбувалося в кінці ХУІІІ – початку ХІХ ст. У 1848 р., під час гуцульського повстання, лікувальниця населеного пункту була знищена австрійськими військами і тільки у 30-х рр. ХХ ст. Буркутський лікувальний заклад відновив свою рекреаційну діяльність. Станіславський відділ Польського Татранського товариства в 1930 р. збудував першу туристичну базу, яка в 1939 р. була територіально збільшена. Цим часом і закінчився розвиток лікувально-оздоровчої сфери с. Буркута. До сьогодні родовища мінеральних вод не розробляються.

Залізисті лікувально-столові води представлені в області 15-ма джерелами і знаходяться у Косівському та Надвірнянському районах. Залізисті води слабомінералізовані (0,2-0,5 г/дм³) з вмістом заліза до 20 мг/дм³ (при

нормативній вимозі не $< 10 \text{ мг/дм}^3$).

Родовище борної лікувально-столової води відоме в смт. Обертин Тлумацького району. Вода «Левада» цього родовища має гідрокарбонатно-хлоридно-натрієвий склад із мінералізацією $2,0\text{-}6,0 \text{ г/дм}^3$. Вміст ортоборної кислоти в ній коливається від 35 до 150 мг/дм^3 ; зі специфічних компонентів присутній також йод ($4,5 \text{ мг/дм}^3$). За своїми бальнеологічними властивостями мінеральна вода не має аналогів у Карпатському регіоні. Застосовується для лікування хвороб органів травлення, печінки, нирок, жовчо- і сечовивідних шляхів та порушень обміну речовин.

Мінеральні води з такими біологічно активними компонентами, як бром і йод виявлені у Косівському (сс. Березів, Яблунів, Уторопи, Текуча) і Надвірнянському районах (сmt Делятин). Вміст бром у водах складає від 30 до 319 мг/дм^3 (при нормативі не $< 25 \text{ мг/дм}^3$), а йоду – від 5 до 35 мг/дм^3 (при нормативі не $< 5 \text{ мг/дм}^3$).

В Івано-Франківській області виявлені родовища і прояви лікувально-столових вод без специфічних компонентів, що за хімічним складом та мінералізацією рекомендуються для лікування широкого спектру хвороб. До прикладу – вода «Верховинська», «Аршиця», «Соколівчанка», «Перегінська», «Придністровська», «Рогатинська».

Крім лікувально-столових вод в області досліджено 21-е джерело природних столових вод мінералізацією до 1 г/дм^3 . За переважаючим вмістом аніонів та катіонів виявлені природні столові води, що поділяються на кілька груп : до вод, у яких переважають аніони гідрокарбонату і наявні катіони кальцію, магнію та натрію відносяться води «Рогатинська джерельна», «Шешорська», «Галичанка», «Косівська», «Слобода» та «Покутська»; у складі природно-столових вод «Городенківська», «Княженська», «Роксолана», «Снятинська», «Черешенька», «Чернелицька», у яких, крім іонів гідрокарбонату, кальцію, натрію, часом магнію, присутні сульфати; у хімічному складі вод «Делятинська», «Коломийська», «Криниченька» і «Королівська» поряд із вище зазначеними іонами попередньої групи, зустрічаються аніони

хлору.

Промислові мінеральні природні столові води розливають на 5-ти родовищах із затвердженими запасами та категоріями («Рогатинська джерельна», «Пістинська джерельна», «Діброва лісова» [9].

Геологорозвідувальні роботи проводяться на Слобідському (Коломийський район), Семаківському (Городенківський район), Текучанському (Косівський район) родовищах мінеральних вод. У Калуському районі (с. Яворівка) відкриті хлоридно-натрієві бальнеологічні розсоли з загальною мінералізацією 135 г/дм^3 (вміст бромю $319,6 \text{ мг/дм}^3$, йоду $35,5 \text{ мг/дм}^3$). За даними короточасних відкачок дебіт свердловини склав $690 \text{ м}^3/\text{добу}$ [24].

Використання мінеральних вод в області недостатнє, особливо, з лікувальною метою. Так у 2013 р. на базі джерел мінеральних вод у області працювало 11 підприємств з розливу та реалізації лікувально-столової та природної столової води, на базі родовища сульфідних вод та лікувальних грязей функціонує курорт «Черче». Виявлені та вивчені мінералогічні ресурси області дозволяють значно розширити їх використання для бальнеології та розливу при умови покращення інфраструктури області. Так сьогодні, за відсутності сполучення не використовуються в рекреаційно-лікувальних цілях джерела багатьох мінеральних вод. Маючи значні запаси мінеральних вод в області фактично відсутні санаторії, які б спеціалізувались на лікуванні урологічних, гінекологічних, дерматологічних захворювань. У перспективі інтенсивне освоєння сульфідних, залізистих та інших мінеральних лікувальних вод області [42].

З метою ідентифікації напрямів реалізації маркетингової стратегії розвитку бальнеологічних курортів необхідне комплексне оцінювання перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні, яке включає оцінювання рівня освоєння виробничо-економічного, соціально-господарського та інфраструктурного потенціалу, що дасть змогу підійти до вибору пріоритетного напрямку реалізації маркетингової стратегії його розвитку.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

2.1 Оцінка туристичної діяльності в Івано-Франківській області

Активізація туризму викликала живий інтерес до проблеми виміру впливу туризму на економічний розвиток країн і регіонів. Швидке зростання доходів від туризму приваблює інвесторів у сферу виробництва регіонального туристичного продукту. На даний час туризм є однією з високодохідних галузей світової економіки, яка найдинамічніше розвивається та виступає в числі найважливіших чинників соціально-культурного розвитку, що сприяють підвищенню рівня і якості життя населення. Спектр виконуваних функцій туризму дозволяє використовувати його як дієвий інструмент стимулювання соціально-економічного зростання на макро- і мезорівнях господарювання. Функції туризму перш за все проявляються на територіях конкретних регіонів, а можливості його розвитку визначаються умовами регіонів. Тому розгляд туризму як інструменту соціально-економічного розвитку особливо актуально з позиції регіонального підходу. Забезпечення зростаючої ролі туризму на соціально-економічні умови функціонування регіону вимагає вирішення низки конкретних завдань, серед яких першочерговими є: оцінка ресурсної забезпеченості і туристичних можливостей регіону, виявлення унікальних об'єктів туристського інтересу, визначення напрямів розвитку ресурсної бази для досягнення бажаного соціально-економічного результату і т. д., тобто завдань, які пов'язані з управлінням туристичними ресурсами [44].

Одним із показників розвитку туризму в окремо взятій області може слугувати обсяг туристичного потоку, що кількісно відображує фактичне перебування туристів на даній території.

У табл. 2.1.1 наведено кількість обслуговуваних туристів в Івано-Франківській обл. у 2000-2019 рр.

Таблиця 2.1.1

Показники кількості обслуговуваних туристів в Івано-Франківській обл.
у 2000-2019 рр. [12]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2000	30104	3401	1820	24883
2001	30443	3094	1984	25365
2002	44406	3490	3848	37068
2003	54099	4270	3013	46816
2004	58378	2559	3661	52158
2005	169890	20089	6789	143012
2006	326276	8621	5775	311880
2007	1268923	1072	8752	1259099
2008	595031	1739	9719	583573
2009	511397	2222	8135	501040
2010	53333	4528	8509	40296
2011	59327	3256	8816	47255
2012	110162	3171	9681	97310
2013	77666	5750	12025	59891
2014	63848	567	7609	55672
2015	65885	1324	6853	57708
2016	79973	2473	8588	68912
2017	73309	3190	14340	55779
2018	55781	3393	18816	33572
2019	63545	2295	25146	36104
Відхилення 2019/2018 р.:	7764	-1098	6330	2532
- абсолютне, (+; -)				
- відносне, %	13,9	-32,4	33,6	7,5
Відхилення 2019/2017 р.:	-9764	-895	10806	-19675
- абсолютне, (+; -)				
- відносне, %	-13,3	-28,1	75,4	-35,3

Як свідчать дані табл. 2.1.1, найбільшу кількість туристів на протязі досліджуваного періоду було обслуговано на території області у 2007 р. – 1268,9 тис. осіб, а найнижча у 2000 р. – 30,1 тис. осіб. У 2019 р. в області кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами становила

63545 осіб, що на 7764 осіб (13,9 %) більше ніж у 2018 р. та на 9764 осіб (13,3 %) менше ніж у 2017 р. Серед них кількість іноземних туристів у 2019 р. становила 2295 осіб, що на 1098 осіб (32,4 %) менше ніж у 2018 р. та на 895 осіб (28,1 %) менше ніж у 2017 р.; виїзних туристів у 2019 р. – 25146 осіб, що на 6330 осіб (33,6 %) більше ніж у 2018 р. та на 10806 осіб (75,4 %) більше ніж у 2017 р.; кількість внутрішніх туристів у 2019 р. становила 36104 осіб, що на 2532 особи (7,5 %) більше ніж у 2018 р. та на 19675 осіб (35,3 %) менше ніж у 2017 р.

У табл. 2.1.2 наведено показники наявності колективних засобів розміщування в Івано-Франківській обл. 2011-2019 рр.

Таблиця 2.1.2

Показники наявності колективних засобів розміщування в Івано-Франківській обл. у 2011-2019 рр. [12]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од	Кількість місць, од	Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб
2011	378	12261	213652
2012	200	11018	267841
2013	225	11761	252439
2014	243	12432	263355
2015	230	12186	282585
2016	257	14414	341199
2017	274	14695	340680
2018	67	6229	168742
2019	64	5912	166808
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	-3	-317	-1934
- відносне, %	-4,5	-5,1	-1,1
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	-210	-8783	-173872
- відносне, %	-76,6	-59,8	-51,0

Як свідчать дані табл. 2.1.2 найбільша кількість колективних засобів розміщування сягала 378 од., вже у 2012 р. різко скоротилася до 200 од. У 2013-2017 рр. продовжувала зростати і у 2017 р. становила 274 од. У 2018 р. спостерігається різне зменшення кількості колективних засобів розміщування до 67 од. та 64 од. у 2019 р. відповідно.

Незважаючи на стрімке зменшення кількості колективних засобів розміщування, кількість місць у них на протязі 2011-2017 рр. поступово зростала з 12261 од. у 2011 р. до 14695 од. у 2017 р. У 2019 р. порівняно з 2018 р. їх кількість зменшилася на 317 од. (5,1%) та 8783 од. (59,8 %).

Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування на протязі 2011-2017 рр. мала постійну динаміку дозрівання з 213652 осіб у 2011 р. до 340680 осіб у 2017 р. У 2018-2019 рр. їх кількість скоротилася понад 2 рази і у 2019 р. становило 166808 осіб.

У табл. 2.1.3 наведено показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів в регіоні за 2000-2017 рр.

Таблиця 2.1.3

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Івано-Франківській обл. за 2000-2017 рр. [12]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.	усього	у них ліжок, тис. од.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2000	17	2,7	13	1,2	2	0,2	9	0,6
2001	17	2,6	10	0,9	2	0,1	9	0,5
2002	20	3,2	10	0,8	2	0,2	9	0,7
2003	21	3,2	9	0,7	2	0,1	13	0,9
2004	16	2,6	9	0,7	6	0,5	12	0,6
2005	16	2,6	9	0,7	4	0,2	13	0,8

Продовж. табл. 2.1.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2006	14	2,3	8	0,5	4	0,2	11	0,6
2007	14	2,2	7	0,5	3	0,2	11	0,7
2008	15	2,3	7	0,5	3	0,2	10	0,7
2009	15	2,3	7	0,5	3	0,2	11	0,8
2010	15	2,3	6	0,5	3	0,2	12	0,8
2011	15	2,4	6	0,5	2	0,1	12	0,9
2012	14	2,0	3	0,2	3	0,3	13	1,1
2013	15	2,3	3	0,2	2	0,1	12	1,1
2014	14	2,3	3	0,2	2	0,1	12	1,1
2015	15	2,3	1	0,1	2	0,1	12	1,1
2016	15	2,3	1	0,0	2	0,1	12	1,2
2017	15	2,3	1	0,0	2	0,1	12	1,2
Відхилення 2017/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- відносне, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Відхилення 2017/2015 р.: - абсолютне, (+; -)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- відносне, %	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Як свідчать дані табл. 2.1.3 протягом 2000-2003 рр. кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням в регіоні мала позитивну тенденцію до зростання і у 2003 р. становила 21 од., а з 2004 р. почала поступово скорочуватися і з 2006 р. по 2017 залишається на рівні 14-15 од. Щодо наявності санаторіїв-профілакторіїв, то їх максимальна кількість у регіоні ситуація схожа, так у 2000 р. їх кількість становила 13 од., а у 2017 р. скоротилася до 1 од. Ситуація щодо будинків і пансіонатів відпочинку в регіоні наступна: їх максимальна кількість становила у 2004 р. – 6 од. і з цього періоду поступово скорочувалася і вже у 2013 р. становила 2 од., така ж кількість залишилася незмінною і у 2017 р. Ситуація з базами та іншими закладами відпочинку залишається стабільною їх кількість на протязі досліджуваного періоду не змінилася і у 2017 р. становила

12 од. Відповідно до тенденцій зміни кількості колективних засобів розміщування є тенденція змін кількості ліжок у них.

Організація літнього оздоровлення й відпочинку, змістовного дозвілля, творчого особистісного розвитку дітей, підлітків і молоді – одне із завдань суспільства. На сьогодні дитячі оздоровчі заклади розглядаємо як складник структури позашкільної освіти, важливими завданнями якої є використання вільного часу дітей, зокрема канікулярного періоду, із метою забезпечення умов для їхнього фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного, морального розвитку. Тому своєрідність цієї позашкільної виховної установи полягає в належності до типу багатопрофільних виховних позашкільних закладів із притаманними їм особливостями. Заклад має для цього відповідні виховні можливості, які функціонально не використані. На наше переконання вони разом зі школою сьогодні спроможні прискорити та підвищити процес національного й інтелектуального відродження України.

Особливе місце в організації діяльності позашкільних установ займає питання їх функціонування влітку. Учені визначають такі їх напрями:

– перший напрям – посилення практичної діяльності профільних позашкільних закладів, провідна спрямованість яких протягом року – підготовка до практичної роботи влітку. Це дитячо-юнацькі флотилії, клуби юних моряків, спортивні секції, у яких діти займаються водними видами спорту (байдарка, каное тощо), туристичні клуби, секції, станції юних натуралістів, гуртки історико-краєзнавчої спрямованості й ін.

Кожна секція, гурток чи профільний позашкільний заклад під час розробки перспектив розвитку роботи планує конкретні форми та види діяльності влітку, які б дали змогу перевірити рівень теоретичної й практичної підготовки гуртківців, що активізує зацікавленість дітей протягом року. Наприклад, туристичні гуртки та клуби займаються теорією, яка є близькою до викладання географії, а скажімо, навички в'язання вузлів доводяться до автоматизму. Але діти займаються цим із великим бажанням, оскільки знають, що від рівня їхньої підготовки залежить успіх майбутнього походу, рівень його

складності, категорії тощо;

– другий напрям визначає доцільність роботи соціальних педагогів позашкільних виховних закладів у денних виховно-оздоровчих інфраструктурах, які створюються при школах. В останні роки простежується тенденція організації оздоровчих закладів денного типу при позашкільних виховних установах, які мають приміщення для налагодження не лише оздоровчо-виховної діяльності, а й для денного сну й відповідають санітарно-гігієнічним вимогам. При всій користі таких закладів проблемою стає організація оздоровчої роботи на свіжому повітрі та можливість проведення водних процедур, оскільки не кожна позашкільна установа має «зелену» зону відпочинку. Однак цей досвід уже вважається позитивним, тому що діти молодшого шкільного віку мають професійний догляд дорослих, а різноманітність культурно-виховних заходів сприяє розширенню їхніх знань, творчих умінь і навичок. Простежується бажання дітей відпочивати в таких закладах, особливо представників із багатодітних, малозабезпечених сімей. Порівняно з денними оздоровчими закладами, створеними при школах та позашкільних виховних закладах, значно підвищується можливість використання різноманітного обладнання й варіативності приміщень у позашкільних установах. Це сприяє зростанню виховного впливу конкретного виду діяльності, створює відповідний настрій у дітей;

– третій напрям передбачає організацію роботи різнопрофільних гуртків на базі позашкільних закладів чи шкіл, де діти за кілька днів занять оволодівають певними знаннями й уміннями, що служить стимулом для їх подальшого залучення до гурткової роботи за обраними видами діяльності. Практично це найбільш розповсюджена форма організації роботи влітку. Наприклад, за два-три заняття діти виготовляють діючу модель машини чи літака з паперу, що сприяє розвитку інтересу до технічного моделювання та формує бажання продовжувати навчання. Така форма роботи сприяє пропагуванню гурткової роботи позашкільних закладів і є елементом випереджувального набору дітей для навчання в наступному році, а також

залучає їх до активного, творчого, виховуючого відпочинку в тому випадку, якщо вони залишаються в місті;

– четвертий напрям уключає проведення масових форм виховної роботи на дитячих майданчиках, у парках, зонах відпочинку силами вихованців і працівників виховних закладів, таких як, наприклад, свята, гуляння, концерти, конкурси, змагання, фестивалі, бали тощо;

– п'ятий напрям передбачає проведення консультацій провідних педагогів позашкільних закладів та соціальних педагогів соціальних служб для вихователів денних оздоровчих закладів, керівників гуртків, педагогів-вихователів і соціальних педагогів позаміських оздоровчих закладів; проведення консультативно-методичної допомоги на місцях, а саме в позаміських дитячих оздоровчих закладах, у денних закладах при школах та позашкільних закладах, клубах за місцем проживання. Консультації мають бути організовані на основі чергування в обумовлений час та за заздалегідь визначеною тематикою чи такою, що спонтанно з'явилася під час методичного виїзду;

– шостий напрям уключає оздоровлення дітей, які беруть участь у творчих колективах позашкільного закладу на базі дитячих оздоровчих закладів. У цьому випадку гуртківці всім колективом разом зі своїми керівниками виїжджають у літній дитячий заклад. Так можуть відпочивати хореографічні колективи, оркестри духових інструментів, дитячо-юнацькі інструментальні ансамблі, волонтери соціальних служб. У нових умовах дитячі колективи з більшою інтенсивністю продовжують заняття, репетиції, іноді двічі на день. Це значно підвищує майстерність учасників, розширюється репертуар, налагоджуються неформальні стосунки, формується позитивно-емоційний мікроклімат серед дітей і підлітків. Така практика щодо організації роботи широко застосовується влітку в спортивних секціях та дитячо-юнацьких спортивних школах. Для команд футболістів, хокеїстів і груп спортсменів, які займаються різними видами спорту, педагоги організують спортивні зміни чи загони, де діти продовжують тренування. Взаємодія з колективами закладів

відбувається на основі офіційних угод;

– сьомий напрям визначає роботу педагогів позашкільних закладів у позаміських дитячих оздоровчих закладах. Результати досліджень видатних педагогів свідчать, що в цьому випадку при роботі на різноманітних посадах, починаючи із заступника начальника закладу з питань виховної роботи й закінчуючи соціальними педагогами компетентних фахівців, загальний рівень виховної роботи оздоровчого закладу значно підвищується. Але сьогодні процес залучення висококваліфікованих спеціалістів до роботи в таборах відпочинку та оздоровлення відбувається спонтанно, на основі суб'єктивного сприйняття осіб, офіційні направлення, на жаль, відсутні. Здебільшого люди працюють у період власної відпустки не за інтересами, а через матеріальні потреби. Отже, за останні роки значно зросли вимоги до змісту й форм діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, що зумовило підвищення інтенсивності процесу вдосконалення та перебудови освітньо-виховної роботи в цілому [2].

У табл. 2.1.4 наведено показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Івано-Франківській обл. у 2000-2019 рр.

Дані табл. 2.1.4 свідчать, що найбільша закладів була у 2007 р. – 915 од., а найменша у 2000 р. – 84 од. У 2019 р. їх кількість становила 123 од., що на 84 од. менше ніж у 2018 р. та 190 од. менше ніж у 2017 р., а кількість місць у них у 2019 р. становила 4402 од., що на 291 од. більше ніж у 2018 р. та 89 од. більше ніж у 2017 р. Кількість дітей, які перебували у 2019 р. у закладах становила 21, 063тис. осіб, що на 5924 осіб менше ніж у 2018 р. та 11779 осіб менше ніж у 2017 р.

Отже, наявність унікальних природних лікувальних ресурсів, даних щодо їх сучасного стану, стану інфраструктури санаторно-курортних закладів становить той базовий потенціал, на основі якого формується ставлення до рекреаційних можливостей курортних територій, що обумовить подальший розвиток санаторно-курортної галузі регіону.

Таблиця 2.1.4

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Івано-Франківській обл.

за 2000-2019 рр. [12]

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі	усього	у тому числі
		у тому числі заклади оздоровлення		у тому числі у закладах оздоровлення		у тому числі у закладах оздоровлення
1	2	3	4	5	6	7
2000	84	18	3643	3351	11883	7434
2001	71	15	3181	2681	10512	5735
2002	114	16	2928	2928	14995	7481
2003	222	15	2823	2693	23889	8345
2004	842	14	4867	2650	93968	9629
2005	845	14	3818	2750	96989	9822
2006	846	10	4438	2100	95626	8767
2007	915	10	4359	2040	91771	8629
2008	876	9	4388	2050	96311	8875
2009	764	9	3838	2110	70262	6777
2010	768	10	3862	2318	83588	7683
2011	782	11	3511	2493	82568	7492
2012	783	15	3995	3023	83082	8848
2013	812	16	3650	3140	96262	11009
2014	720	15	3892	3356	76114	13450
2015	415	9	3805	2146	41375	7243
2016	344	8	4244	1753	38132	5714
2017	313	8	4313	1753	32842	6037
2018	207	8	4111	1733	26987	6111
2019	123	9	4402	1956	21063	5870

Продовж. табл. 2.1.4

1	2	3	4	5	6	7
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	-84	1	291	223	-5924	-241
- відносне, %	-40,6	12,5	7,1	12,9	-22,0	-3,9
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	-190	1	89	203	-11779	-167
- відносне, %	-60,7	12,5	2,1	11,6	-35,9	-2,8

У наступному підрозділі нами будуть визначені напрями розвитку санаторно-курортного комплексу Івано-Франківської області.

2.2 Напрями розвитку санаторно-курортного комплексу Івано-Франківської області

Курортний бізнес – один з найприбутковіших секторів індустрії туризму, що є його структурним осередком. Для третини населення планети закономірним є проведення хоча б раз на рік відпочинку у підприємствах санаторного – курортного бізнесу. Ринок курортно-рекреаційного туризму практично всеосяжний, оскільки охоплює всі верстви, вікові, соціальні й етнічні групи населення. Глобалізація споживчого ринку та невідоме зростання попиту й запитів туристів, загострення конкуренції між самим курортами веде до активізації темпів освоєння рекреаційних ресурсів планети, постійного пошуку інновацій у царині освоєння рекреаційного продукту, подальшої диференціації тур продуктів та ринкового розмежування курортів. В сучасних умовах ринкового господарювання в санаторно курортній справі України простежуються структурні зміни, пов'язані в першу чергу з організаційно-управлінськими аспектами, а саме: збільшується кількість приватних закладів, збільшується кількість пропозицій санаторно-курортного відпочинку. В нашій державі виграно поєднуються багаті природні ресурси, що можуть

використовуватися для збереження і покращання здоров'я населення, подовження тривалості життя: сприятливий клімат лісів, лісостепу і степу, гірських і приморських місцевостей, унікальний мікроклімат соляних шахт, багатий спектр природних мінеральних вод, лікувальні грязі, озокерит, тощо [16].

Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується зростанням ролі та значущості туристичної та курортної діяльності. Особливо динамічно розвивається курортно-рекреаційна сфера, що пов'язано зі створенням сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної чи курортної інфраструктури, просуванням позитивного туристичного іміджу України та загальним зростанням уваги людини до власного здоров'я, прагненням продовжити тривалість життя та результативну працездатність.

Курортна діяльність відноситься до сфери послуг, оскільки основним видом блага, що споживається внаслідок курортної діяльності, є курортна послуга [7].

За характером провідних лікувальних факторів курорти поділяють на [62]:

- 1) бальнеологічні, де провідним лікувальним фактором є використання природних мінеральних вод;
- 2) грязьові (застосування як основного лікувального засобу лікувальних грязей);
- 3) кліматичні, де основним лікувально-профілактичним засобом є клімат.

Природні рекреаційні ресурси є основою для функціонування сфери курортів (провадження курортної діяльності) через підтримку розвитку спеціалізованих лікувально-профілактичних закладів з метою задоволення рекреаційних потреб споживачів (людей). Природні рекреаційні ресурси – це перш за все складні природні та природно-технічні геосистеми, об'єкти, явища природи, які мають комфортні (привабливі) властивості для організації та провадження курортно-рекреаційної діяльності, можуть бути використані для її

організації впродовж певного часу, а також забезпечують досягнення економічного та соціального ефектів. Економічний ефект може бути виражений в отриманні курортними закладами прибутку, надходженні податків до бюджету, збільшенні строків результативної працездатності працюючих, підвищенні продуктивності праці тощо. Соціальний ефект може бути виражений у подовженні середньої тривалості життя людей, відновленні фізичного здоров'я, зростанні рівня задоволеності людей власним життям тощо. Отже, домінантою курортної діяльності як галузі туризму є прагнення людини (економічного суб'єкта) оздоровитися в процесі споживання курортної послуги (або комплексу послуг) [31].

Нині Україна, незважаючи на забезпеченість туристичними ресурсами та великими потенційними туристичними можливостями, не є конкурентоспроможною по відношенню до розвинутих туристичних держав. Для підвищення рівня курортної привабливості України необхідно розвивати курортну діяльність в кожній області.

Івано-Франківська область має всі передумови для розвитку туризму та рекреації. В області є курортні місцевості, які налічують численні рекреаційні заклади. До природних рекреаційних ресурсів області належать сприятливий клімат, природний потенціал, туристичні маршрути, мінеральні води та лікувальні торфові грязі. Серед курортів слід назвати такі: низькогірні Татарів, Яремче і Микуличин Яремчанської міськради, Мислівка і Новий Мізунь Долинського району, Шешори Косівського району, високогірні Ворохта і Яблуниця Яремчанської міськради і бальнеогрязевий передгірний курорт Черче Рогатинського району [17].

Татарів – кліматичний курорт. Татарів відомий як низькогірний бальнеологічний кліматичний курорт. Він здебільшого представлений котеджами та приватними садибами.

Яремче – відомий кліматичний курорт, розташований на території Карпатського національного природного парку. Курорт включає такі населені пункти: м. Яремче, смт. Ворохта, с. Микуличин, с. Татарів, с. Поляниця, с.

Яблуниця. В 35-ти кілометрах від Яремче розташований відомий гірськолижний курорт «Буковель». Яремче – найвідоміший туристичний центр Прикарпаття, який має понад 40 туристсько-рекреаційних закладів і санаторіїв, більше 50 об'єктів зеленого туризму. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни тощо.

Ворохта – високогірний курорт, розташований на території Карпатського природного національного парку. Ворохта – відомий кліматичний курорт. Знижений атмосферний тиск, велика інтенсивність сонячної радіації за достатньої кількості ультрафіолетових променів, чисте, прозоре повітря, підвищений вміст озону й насиченість фітонцидами сприяють лікуванню захворювань органів дихання.

Яблуниця – це високогірний гірськолижний та кліматичний курорт Карпат, який також знаходиться на території Карпатського природного національного парку.

Микуличин – низькогірний кліматичний курорт, розташований у долині річки Прута. Найдовше село в Україні, загальна протяжність становить 44 км. Розвивалося село як відпочинковий осередок з численними відпочинковими закладами, а також як здравниця. Зокрема, славилася селище лікуванням овечою сироваткою. В Микуличині функціонували численні дитячі відпочинкові табори. В часи незалежності України зведено низку пансіонатів, які відповідають найвищим рекреаційним вимогам, активно розвивається зелений туризм з відпочинком в сільських садибах.

Бальнеогрязевий передгірний курорт Черче в с. Черче Рогатинського району. На Опіллі бальнеологічний і грязьовий курорт Черче як лікувальні засоби використовує сірко-водневу, сульфатно-гідрокарбонатно-кальцієву та сульфатно-кальцієву лікувальні води, які вживають для пиття і ванн, а також поєднують з місцевою торф'яною гряззю. Тут лікують хвороби опорно-рухового апарату, периферичної нервової системи, зокрема різні види поліартритів, радикуліт, неврит, гіпертонічну хворобу, а також гінекологічні захворювання [15].

Мислівка – низькогірний кліматичний курорт. У селі Новий Мізунь Долинського району розташований санаторій-профілакторій «Джерело Прикарпаття». На території села розташоване одне з найкращих джерел мінеральної води Івано-Франківщини – Мізунське джерело. Вода з джерела за складом вважається ідентичною «Нафтусі».

Гута Богородчанського району – початковий пункт багатьох туристичних маршрутів. Крім того, це місце для дуже тихого і спокійного відпочинку. Для зимового відпочинку в пансіонаті «Синьогора» є гірськолижний витяг. Готель та оздоровчий комплекс «Синьогора» розташований неподалік президентської резиденції у с. Стара Гута [55].

Туристичний курорт «Буковель» – гірськолижний й бальнеологічний курорт із сучасним обладнанням. «Буковель» лікує та оздоровлює людей із проблемами опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту та сечовивідних шляхів. Заклад укомплектований сучасним медичним та діагностичним обладнанням. Саме в закладі використовується найсучасніша рентгенівська апаратура, УЗД, всі види масажу, мануальна терапія, голковколвання, бальнеологічне лікування. Гірськолижний та SPA-курорт «Буковель» має такі складові: відпочинковий комплекс «VODA club», «Банька на дровах», SPA-центр «4 сезони», SPA-центр «Оазис», «Буковельські чани» [6].

Взимку «VODA club» працює у форматі SPA-комплексу. Закрита зона відпочинку дає змогу приймати близько 500 відвідувачів. Послуги комплексу такі: всесезонний теплий басейн, джакузі, релакс-зона, спа-процедури.

«Банька на дровах» розташована в самому центрі курорту. Процедури такі: прогрів ніг за допомогою банних віників, аромотерапія, ванночка для ніг з морською сіллю, фітокімната, банний масаж віниками, контрастні процедури, гаряче мильно-березове омивання тощо.

SPA-центр «4 сезони» пропонує такі види послуг: комплекс бань (класична, фінська, римська, хамам, сінна), джакузі під відкритим небом, масажні технології, грязелікування тощо.

SPA-центр «Оазис» пропонує унікальні програми релаксації, оздоровлення та корекції фігури. Послуги, які пропонує SPA-центр «Оазис», такі: турецька баня (хамам), турецька та марроканська spa-програма, фінська сауна, джакузі для двох, аромованна, фіто-сольова ванна, масажні технології, мінеральне оздоровлення, лікувальні програми, грязелікування тощо. «Буковельські чани» позитивно впливають на функціональний стан серцево-судинної системи, сприяють покращенню імунологічної реактивності та покращують стан організму загалом.

Санаторій «Косів» заснований на базі цілющих соляних вод Банського озера в Косові. Спеціалізований (спеціальний) санаторій «Косів» Міністерства охорони здоров'я України – це лікувально-профілактичний заклад, який пропонує медичне лікування захворювань верхніх дихальних шляхів, розташований серед чарівної природи Прикарпаття [54].

Шешори – велике гуцульське село, яке розташоване на висоті біля 600 м над рівнем моря, яке має статус курортного. Резорт «Шешори» знаходиться на території національного природного заповідника «Гуцульщина», 150 м від мінерального джерела [52].

Висока потреба в санаторно-курортних послугах і низька платоспроможність населення негативно впливають на обсяг використання рекреаційних послуг.

Серед основних інструментів впливу на формування пропозиції курортних послуг, що визначають економічну активність виробників курортного продукту, виділяють [19; 31]:

- планування та регулювання розвитку курортів (курортних територій) з урахуванням наявних обмежень природно-рекреаційного потенціалу;
- підвищений контроль за цільовим використанням природних ресурсів, розташованих в межах курортів (курортних територій), включаючи землю;
- регулювання оподаткування надавачів курортних послуг (курортних закладів);
- стимулювання інвестицій в розвиток та облаштування курортів

(курортних територій).

Для управління попитом на ринку курортних послуг держава використовує маркетингові інструменти (реклама, збут, обслуговування покупця, цінова політика, організація виставок, поширення інформації, підтримка веб-ресурсів, зв'язок зі споживачами, видання друкованої продукції), регулювання цін (встановлення регульованих цін та тарифів, контроль ціноутворення на підприємствах соціальної інфраструктури, готельних і курортних підприємствах, наприклад, використання різних знижок та пільг для стимулювання туристичної діяльності у низький сезон, безпосередній вплив на рівень цін на підприємствах, що належать державі або нею контролюються, а також ставок екологічного оподаткування), обмеження доступу (ліцензування, сертифікація, стандартизація, встановлення об'єктів туристичної інфраструктури відповідної категорії, реальна пропускна спроможність, рівень припустимого антропогенного навантаження, сезонні та інші умови).

В Україні реалізовувалися концепції розвитку санаторно-курортної галузі, спрямовані на популяризацію серед вітчизняних та іноземних потенційних споживачів привабливості українських туристичних та курортних продуктів (послуг).

1) Концепція розвитку санаторно-курортної галузі (створення оптимальної системи надання доступного та ефективного санаторно-курортного лікування і відпочинку для широких верств населення відповідно до гарантованого рівня медико-санітарної допомоги, забезпечення потреб громадян України та іноземців курортно- рекреаційними послугами на рівні світових стандартів, а також екологічно збалансованого і ефективного природо-користування).

2) Концепція Загальнодержавної програми розвитку санаторно-курортної галузі на період до 2017 року (реалізація державної політики в санаторно-курортній сфері шляхом створення в Україні сучасного високоефективного санаторно-курортного комплексу, що забезпечить широкі можливості для задоволення потреб громадян в санаторно-курортній допомозі).

3) Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року (створення умов для збільшення потоку туристів, створення конкурентоспроможної розвинутої туристичної інфраструктури шляхом раціонального використання туристичних ресурсів, що сприятиме збільшенню обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності).

Чинною нині є Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави загалом, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі) [57].

Регулювання розвитку курортів та ринку курортних послуг також здійснюється за допомогою цінового регулювання (регулювання цін і тарифів). Держава (в особі уповноважених органів регулювання) може значимо впливати на формування цінових параметрів (масштабу цін) на ринку курортних послуг за кількома напрямками:

- встановлення цін (тарифів) за спеціальне використання природних лікувальних ресурсів;
- встановлення цін (тарифів) за провадження господарської діяльності у сфері санаторно-курортного бізнесу (включаючи оренду землі, приміщень, санаторно-лікувальної бази тощо);
- встановлення цін на санаторно-курортні послуги, що надаються споживачам із використанням механізмів соціального страхування;
- формування цінової пропозиції у санаторно-курортних закладах державної та комунальної форм власності;
- розробка фінансово-бюджетної політики для створення системи пільг для зменшення податкового навантаження на ринку курортних послуг;

- формування ефективної моделі державного управління, розроблення державної та місцевої програм розвитку туризму та курортів;
- впровадження інноваційних технологій у процес лікування та реабілітації хворих, удосконалення матеріально-технічної бази курортних закладів;
- формування міжнародного позитивного курортного іміджу держави.

В умовах ринкової економіки пропонується використання цінової дискримінації чи цінової диференціації. Запропонована диференційована цінова політика передбачає наявність різних категорій споживачів, які принципово відрізняються один від одного. Завдання курортного підприємства полягатиме у виявленні цієї диференціації серед своїх гостей та в подальшому її посиленні.

Отже, розвиток санаторно-курортних закладів України загалом та Івано-Франківської області зокрема має здійснюватися шляхом:

- забезпечення розвитку міжнародного співробітництва для вдосконалення санаторно-курортної діяльності;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної та курортної інфраструктури шляхом створення центрів туристичної інформації тощо, залучення державних інвестицій на виконання складних інфраструктурних проектів, інженерну підготовку території, облаштування курортів, будівництво доріг та інших засобів комунікації, тобто тих проектів, які не можуть бути реалізовані за рахунок коштів приватного інвестора;
- формування позитивного туристичного іміджу України під час проведення фестивальної та ярмаркової діяльності;
- визначення цілей і завдань розвитку курортів та курортних територій, що буде основою для прийняття відповідних рішень уповноваженими органами влади національного або регіонального рівня;
- забезпечення раціонального використання природних лікувальних ресурсів;

- підвищення якості санаторно-курортних послуг та безпосередньо шляхів їх реалізації;
- розвиток кадрового потенціалу, підвищення рівня професіоналізму працівників шляхом вдосконалення системи підготовки (перепідготовки) та підвищення кваліфікації кадрів;
- розробка концепції цінової політики з метою збільшення попиту на курортні послуги та прибутковості курортів;
- впровадження ефективної моделі державного управління на ринку курортних послуг [36].

Отже, для розвитку в регіоні курортної сфери на засадах сталості, тобто забезпечення збалансованого використання курортно-рекреаційних ресурсів та уможливлення їхнього використання наступними поколіннями, держава в особі уповноваженого органу державної влади має здійснювати планування розвитку курортів (курортних територій) з урахуванням наявних ресурсних обмежень розробкою концепцій розвитку підприємств курортної сфери.

У наступному підрозділі нами буде розроблено лікувально-оздоровчого тур по Івано-Франківській області.

2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру по Івано-Франківській області

Лікувально-оздоровчий туризм – це абсолютно особливий вид туризму. Це подорожі, які проходять в місцевостях із сприятливими для здоров'я людини природними і кліматичними умовами. Метою такого туризму може бути як лікування, так і профілактика, наприклад, стресів, так і просто відпочинок. Профілактичний і оздоровчий туризм здійснюються як і будь-які інші види туризму – за допомогою туристичних компаній. А також може здійснюватися самостійно готелями, турбазами, пансіонатами, будинками відпочинку та іншими подібними установами, розташованими у відповідній для

даного виду туризму місцевості.

Програми лікувально-оздоровчих турів різноманітні, проте існують загальні специфічні вимоги до організації саме таких турів. Готуючи туристський продукт, необхідно пам'ятати, що це робиться для людей, охочих відпочити і поправити своє здоров'я. Тому необхідно спланувати та створити такий маркетинг-мікс туристського продукту, який дозволить найбільш успішно задовольнити потреби і запити клієнтів під час оздоровчого та / або профілактичного відпочинку. Програми оздоровчих турів будуються з урахуванням того, що приблизно половину часу необхідно приділяти на лікувально-оздоровчі процедури. Програми профілактичних турів спрямовані не на лікування, а на профілактику здоров'я, підвищення фізичного та психологічного тону, а також передбачає антистресову складову, призначену спеціально для «людини офісного». Курортні програми в залежності від місця проведення туру можуть передбачати спеціальні процедури, прописані лікарем. Це і морські оздоровчі процедури, відпочинок в соляріях, аерарію, грязе-і водолікування, прийняття мінеральних вод та ін.

1. Обґрунтування та його коротка характеристика.

Лікувально-оздоровчий тур «Гуцульщина територія здоров'я» спроектований з профілактичною спрямованістю, відрізняється від оздоровчого коротким терміном перебування – на рівні туру вихідного дня і проведеними процедурами.

Метою туру для клієнта: є повноцінний відпочинок, підтримка здоров'я, грамотна консультація висококваліфікованих лікарів, їх рекомендації з профілактики здоров'я і способів лікування наявних недуг.

Метою фірми є реклама нового турпродукту, можливе повторне звернення клієнта до послуг на профілактичний тур, а згодом оздоровчий – на більш тривалий термін (не менше 21 дня) з комплексним лікуванням.

2. Основні дані для проектування туру.

2.1 Тривалість туру.

Тривалість туру становить 2 ночі / 2 дні.

Так як місцем проживання є санаторій, то обов'язково заздалегідь підготувати додаткові медичні документи, які згодом будуть надані лікаря санаторію:

- жінки – довідки ЕКГ і гінеколога;
- чоловіки лише довідка ЕКГ.

2.2 Розміщення.

Для організації профілактичних (оздоровчих) турів використовуються зручні, комфортабельні готелі, пансіонати, санаторії та ін розташовані в тихих озеленених районах, бажано поблизу природних або штучних водойм.

Група даного туру буде розміщена в ДП «Санаторій «Черче», м. Рогатин, єдиному в Івано-Франківській області, який має статус курорту.

Історичні передумови виникнення курорту.

Черченське болото здавна допомагало при ломоті в спині, руках, ногах. Люди самотужки лікувалися в найпростіший спосіб: нагрівали у відрах рідку болотяну масу, заливали в бочку й занурювали туди хворого. Такий сеанс грязетерапії тривав, доки не припинявся біль. Кмітливіші мешканці почали возити грязь до Рогатина і продавати по три корони за бочку. Про це захопливо розповідає письменник Роман Коритко в книжці нарисів «Історія санаторію «Черче».

Але офіційно властивості черченських джерел були відкриті лише 1905 р. Тоді на Рогатинщині проводили маневри вояки австрійської армії. Лікарі-українці помітили в сільських стодолах Черче просте обладнання для купелей. Вони наповнили пляшки водою, а каструлі – гряззю й відправили до Відня. Лабораторні дослідження підтвердили, що болотяні джерела містять великі домішки сірководню й придатні для лікування, зокрема, ревматизму, подагри, ішіасу, різних жіночих недуг. І навіть на сьогодні тамтешні грязьові запаси практично невичерпні.

Українські добротворці вирішили використати природні переваги цієї місцевості і заснувати тут курорт. У 1926 р. письменник, видавець, колишній підхорунжий Січового Стрілецтва Микола Угрин-Безгрішний, черченський вїйт

Василь Гладун та директор місцевої школи Петро Бігус створили ініціативний комітет, зібрали майже дві тисячі доларів і розпочали будівництво першої купелевої лазні. А вже наступного літа в Черче розпочався перший лікувальний сезон, в який тут побувало 300 хворих. До набуття офіційного статусу курортів залишалося зовсім недовго. Адже Українське лікарське товариство у Львові, очолюване професором Мар'яном Панчишиним, ініціювало нову, потужнішу купелеву спілку. У січні 1929 р. представники багатьох українських кооперативних закладів та приватні вкладники – лікарі, інженери, священники, правники – заснували товариство «Мінеральний живець «Черче». За його кошти було зведено найнеобхідніші будівлі та розширено водогрязелікарню. Її директором на ціле десятиліття став відомий композитор, поет і художник Левко Лепкий – рідний брат письменника Богдана Лепкого. А в 1930-х р. довкола помічного місця, як гриби після дощу, виростали приватні пансіонати.

Під час Другої світової війни санаторій діяв із великими перервами. Інколи в його будівлях на нічліг оселялися німецькі вояки, що вирушали на фронт, лікувалися високі чини вермахту. Діяльність санаторію було поновлено лише 1947 р. У 1960–1970-х рр. лікувальна база цього непересічного закладу розширилася. Він приймав до 2500 хворих за рік. Та радянська влада нищила все, що було пов'язане з релігією та «буржуазним» минулим. Спочатку знесли капличку – одну з найкращих у стилі модерн у Галичині. Далі заходилися руйнувати приватні пансіонати, павільйони, альтанки, а в 1983 р. черга дійшла до вілли «Богданівка», збудованої 1933 р. на кошти мешканців Бережанщини та Рогатинщини до 60-річчя Богдана Лепкого. Цей будинок був осередком спілкування відомих діячів культури, релігії та науки.

На світанку незалежності України санаторій гостро відчув економічну кризу. Було зупинено будівництво важливих об'єктів та комунікацій. Давалася ознаки відсутності законодавчої бази, яка б чітко визначила статус курортів та санаторіїв і регламентувала їхню діяльність. Дійшло до того, що тодішня Черченська сільська рада, будучи небайдужою до привабливої земельної ділянки санаторію площею 14 га, ухвалила рішення передати його у власність

територіальної громади села. Позицію сільських депутатів підтримали районна та обласна ради. Але господарські суди першої та апеляційної інстанцій підтвердили, що майно санаторію «Черче» є власністю профспілок, а не держави. Та не буває лиха без добра. Дії місцевої влади спонукали керівництво ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» вжити заходів для поліпшення лікувальної та господарської діяльності санаторію.

На території курорту розташовані сім реконструйованих житлових корпусів з комфортабельними затишними номерами. Вони оснащені сучасною побутовою технікою, зручними меблями для організації повноцінного відпочинку і здатними розмістити до 600 відпочиваючих. Номери одно-, дво-, тримісні, від звичайних до підвищеної комфортності. Зручне розташування санаторію (у межах міста) дозволяє з легкістю дістатися до центру і культурних, дозвіллевих об'єктів міста [14].

2.3 Чисельність групи.

Чисельність групи туристів становить 20 осіб, вік не менше 12 років, сімейний стан різне, розрахований на людей із середнім рівнем доходу.

2.4 Супровід гідом.

Група забезпечена супроводом гіда, а також додатковими послугами гіда в м. Івано-Франківськ, на час запланованої екскурсії.

Гід – провідник, який супроводжує туристів або екскурсантів і пояснює оглядаються ними пам'ятки.

Гід супроводжуючий, найчастіше є співробітником фірми, яка направляє своїх туристів в тур, він зустрічає і супроводжує групу протягом усього часу, від початку і до кінця туру. Надає відпочиваючим необхідну інформацію, роз'яснює питання, що виникли, разом зі співробітником санаторію (готелі) займається розселенням відпочиваючих, якщо необхідно, то супроводжує туристів на екскурсії і заплановані заходи, тобто бере на себе всі організаційні питання.

Екскурсійні гід, особа, яка зустрічає групу на позначеному місці, їм може бути територія, культурно-історичний, інформаційний або інший об'єкт, на

місці якого проводиться екскурсія.

2.5 Транспортне забезпечення.

За програмою даного туру, група має повне забезпечення транспортом. Автобус здійснює перевезення пасажирів з м. Івано-Франківськ у м. Рогатин і назад, також використовується в екскурсіях, передбачених туром.

Автобус марки «Мерседес», має 25 посадочних місць, всередині обладнаний кондиціонером, туалетом, аудіо, відео системою, має ремені безпеки. Пересування туристів забезпечено комфортом.

2.6 Харчування.

Харчування в таких турах повинно мати асортимент страв, відповідний тій чи іншій дієті, раніше прописаної лікарем-дієтологом. Також, продукти повинні бути свіжими, страви – смачними і корисними і також естетичними.

У курорті організоване чотирьохразове дієтичне харчування. У відповідності з профілем санаторію застосовуються основна стандартна дієта і її варіанти. У меню включений широкий асортимент молочних, рибних, м'ясних, вегетаріанських страв з урахуванням побажань і смаків відпочиваючих.

2.7 Відвідування музеїв, інших об'єктів.

У перший день перебування відпочиваючі відвідають кінно-спортивний клуб «Wesendorf» у п. с. Павлівка, де організовано заняття на конях з метою іпотерапії.

Іпотерапія французької – лікувальна верхова їзда, або, як її називають на англійський манер, райттерапія, – це не данина моді, не наука, що з'явилася вчора. Про те, що поранені і хворі одужують швидше, якщо їдуть не в возі, а верхи. Сьогодні по всьому світу відкрито тисячі таких центрів, на кожна країну припадають сотні манежів, де лікарі лікують за допомогою коней. Лікують проблеми, пов'язані з руховим апаратом – це довжелезний список хвороб. Як? Людині, яка перебуває без руху (або його руху щось сковує), дуже важлива імітація ходьби. Як інакше м'язи «згадають», як їм працювати, і заново всьому навчатися? Коли людина сідає на коня і вона йде звичайним кроком, у всьому

тілі починають працювати м'язи, які задіяні при ходьбі. Тобто складні тривимірні рухи, які робить кінь, змушують працювати наше тіло саме так, як це відбувається, коли ми рухаємося

Зазвичай такі заняття рекомендують хворим на ДЦП, захворюваннями опорно-рухового апарату, при лікуванні різних травм і т.п. Ще Гіппократ говорив: «Катайтеся верхи, шановні співгромадяни, і будете здорові, як коні!».

Іпотерапія з'явилася півстоліття тому, як метод лікування та реабілітації інвалідів, особливо дітей. Сьогодні вона ставатиме все більш популярною не тільки для хворих дітей, а й взагалі для всіх бажаючих, оскільки вже давно науково доведений позитивний ефект від спілкування з конем для всієї нервової системи людини. Вчені довели, що темп кроку коня і його біоритм відповідає людському, в тому числі і цим пояснюють позитивний ефект іпотерапії.

Тому, до туру включеної верхову їзду, а саме кінну зарядку і прогулянку, на власному досвіді знаю, який позитивний і емоційний заряд несуть ці тварини! Піднімають тонус, м'язи тіла починають розігріватися, коли сидиш верхи ти «потрапляєш» в такт руху коня і стаєш з нею одним цілим.

Оскільки, тур крім профілактичної спрямованості, носить характер туру вихідного дня, тобто відпочинку, то в другий день туристам буде запропоновано оглядова пішохідна екскурсія історичною частиною Івано-Франківська. Початок від пам'ятника Івана-Франка – Драматичний театр – вул. Незалежності, кам'яниця Басса – Вічевий майдан – Катедральний собор – площа Шептицького – Бастіон – вул. Низова – Ратуша – Вірменська церква – пам'ятник на Валах – палац Потоцьких – Синагога – Філармонія – сквер А.Міцкевича – товариство Сокіл – вул. Незалежності.

2.8 Наявність комплексу дозвілєвих заходів та послуг.

Таку ж увагу, як і до лікування, санаторієм приділено відпочинку туриста, до послуг представлені:

- культурно-дозвільний центр;
- кіноконцертний зал;
- бібліотека;

- бильярд;
- танцювальний зал;
- тренажерний зал (заняття проводяться під керівництвом інструктора);
- гімнастичний зал (степ-аеробіка, фітбол-гімнастика, Latin-dance, хатха-йога);
- сауна;
- лікувальний пляж;
- пункт прокату спортивного інвентарю;
- відділення поштового зв'язку;
- перукарня;
- манікюрний кабінет;
- косметологічний кабінет.

Під час перебування безкоштовно можна користуватися: бібліотекою з читальним залом, ігровим і спортивним інвентарем. Відвідувати музичні вечори, святкові заходи, зустрічі та лекції, проведені працівниками курорту.

До послуг за додаткову плату: УЗД, аутогравітаційна розвантаження хребта, моніторна очищення кишечника (МОК), вібровакуумний масаж, косметологічне лікування, мезотерапія, кріотерапія, гірудотерапія, стоматологічне лікування, фітнес-заняття, кисневий коктейль, термотерапія; екскурсії, кіноконцертний та танцювальний зали, бильярдний зал, перукарня, манікюр, інтернет, сувенірні кіоски, бар, ресторан.

3. Програма обслуговування туристів.

вечір

16:30 – зустріч групи на залізничному автовокзалі м. Івано-Франківськ.

17:00 – відправлення в місто Рогатин

18:00 – 18:30 заїзд, реєстрація

19:00 – вільний час

1 день

08:00 - 9:00 – прийом у лікаря

09:00 - 10:00 – сніданок при санаторії

11:00 - 16:00 – екскурсія та заняття верховою їздою у кінно-спортивному клубі «Wesendorf»

16:30 - 17:00 – рекомендовані процедури

17:00 - 19:00 – вільний час

19:00 - 22:00 – розважальна програма вихідного дня

2 день

09:00 - 10:00 – сніданок при санаторії

11:00 - 12:00 – рекомендовані процедури

12:00 - 14:00 – оглядова екскурсія по м. Івано-Франківськ

14:00 - 15:00 – повернення в санаторій та обід

15:00 - 17:00 – тренажерний зал, фітнес, колонетіка (за вибором)

17:00 - 18:00 – вечеря

18:00 - 19:00 – вільний час

19:00 – від'їзд з санаторію на залізничний вокзал

До складу рекомендованих процедур входять:

- грязелікування;
- ванна мінеральна, перлова, ароматична – за вибором;
- профільний масаж.

4. Експериментальна перевірка туру – заключний етап його формування, на якому практично готовий туристський продукт підлягає своєму опробуванню. Однією з форм експериментальної перевірки туру є рекламний тур призначений для ознайомлення з новим туристським продуктом представників засобів масової інформації, осіб, авторитетних для цільових споживачів, а також представників турагентів, які згодом братимуть участь у продажах даного туру. Він повинен розглядатися як частина рекламної кампанії відносно даного продукту. Основною метою рекламних турів є широке інформування цільової аудиторії про існування нового продукту, демонстрація його споживацьких властивостей і конкурентних переваг. Рекламні тури проводяться, як правило, за рахунок самого туристського підприємства.

Таблиця 2.3.1

Калькуляція туру [складено авторкою]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна	Кількість	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	Внутрімаршрутний транспорт	550	3	$Z_{т} = \text{Ціна 1 год експлуатації транспорту} * \text{Кількість годин роботи транспорту}$	1650,00
2	Проживання та харчування в санаторії	2000	10 номерів стандарт	$Z_{пр} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання} + \text{Вартість броні}$	20000,00
3	Екскурсійне обслуговування	300	20	$Z_{е} = \text{Ціна екскурсій} * \text{кількість осіб}$	6000,00
4	Заробітна плата гіда	850	2 дні	$Z_{з} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	1700,00
5	Накладні витрати	-	15%	$Z_{н.р.} = (п1 + п2 + п3 + п4) * 15\% / 100\%$	4202,50
6	Страховання туристів	-	3%	$Z_{з} = 3\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5)$	1005,50
7	Прибуток	-	15%	$\text{Ціна} = 15\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7)$	5183,70
8	Загальна вартість туру	-	-	$V_{т} = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7$	39741,70
9	Ціна путівки на 1 особу			$Ц_{п} = п8 / \text{Кількість осіб}$	1990,00

Іншою формою експериментальної перевірки туру, що часто використовується, є стаді-тури (навчальні тури), мета яких полягає у формуванні уявлення про властивості туру, його переваги й недоліки в співробітників служб продажів самого туристського підприємства і представників турагентств, які братимуть участь у реалізації цього туру. Стаді-тур включає не тільки виконання усіх програмних заходів, передбачених туром, але й ознайомлення з технологічними особливостями надання тих чи інших

послуг партнерами і постачальниками. Тому часто у ході стаді-турів їх учасники зустрічаються з керівниками і співробітниками готелів, ресторанів, екскурсійних бюро, вивчають процес обслуговування туристів і особливості надання послуг, що входять до туру.

Часто до процесу експериментальної перевірки турів відносять так звані пробні продажі, які організуються для відносно невеликих груп туристів до початку сезону масових продажів. Звичайно до участі в таких групах залучають постійних клієнтів туристської компанії з метою перевірки туру в реальних умовах, а також вивчення відгуків споживачів про якість розробленого туру, його переваг і недоліків. Як правило, для пробних продажів туристська компанія встановлює спеціальні пільгові ціни, а в деяких випадках надає окремі туристські послуги за свій рахунок.

Етап експериментальної перевірки дозволяє внести необхідні корективи як до складу послуг, включених в тур, так і в процес його реалізації. На цьому етапі відпрацьовуються не тільки якість послуг, що надаються, але і робота персоналу, пов'язаного з продажами туру, готовність рекламної літератури і візуального оформлення туру, організаційна взаємодія усіх служб і структур.

На стадії формування турів туроператор складає календарний графік на сезон. Можна визначити наступні принципи, якими при цьому доцільно керуватися:

- регулярність поїздок (1 раз на тиждень, кожного місяця, 2 рази на місяць і т. ін.);
- тривалість перебування (від декількох днів до декількох тижнів);
- залежність від піку сезону;
- залежність від погодних умов;
- залежність від зайнятості населення (час відпусток, канікул) тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Багато регіонів України звернули увагу на розвиток різноманітних видів та напрямів туризму у зв'язку з необхідністю пошуку сфер та галузей в реальному секторі економіки, які б забезпечували надходження доходів у місцеві бюджети, давали змогу вирішувати проблеми зайнятості та підвищення якості життя населення. Аналіз стану туристично-рекреаційної сфери Івано-Франківської області дозволяє стверджувати, що існують істотні резерви підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу шляхом підвищення рівня комплексності послуг, включаючи реабілітаційний та відпочинково-розважальний складник, покращення діагностики рекреантів. Проте на даний час у сфері туризму та рекреації відсутні інституції для організації залучення великих інвестицій з метою підвищення рівня якості й комплексності туристично-рекреаційних послуг. При цьому існуючі організаційно-правові форми санаторно-курортних закладів не мають можливості прийняття інвестиційних ресурсів. Заклади рекреаційної сфери відомчої підпорядкованості не мають відповідної мотивації до покращення фізичної інфраструктури комунального господарства, що значно знижує рівень якості надання послуг.

Проведений аналіз регіональних особливостей розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні дає можливість виділити нові перспективи його розвитку. Він може розвиватися більш активно на основі природних рекреаційних ресурсів – лікувальних мінеральних вод, лікувальних грязей, екологічно чистого навколишнього середовища. Також не слід залишати поза увагою спа-туризм, в основі якого лежить оздоровлення за допомогою води. Окремо можна виділити спортивно-оздоровчий туризм, який базується на основі гірських і лісових ландшафтів, природних комплексів та гірських річок,

об'єктів сільського, зеленого (екологічного) туризму. Першочерговим завданням розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні є підвищення якості медичного обслуговування та ефективності курортного лікування, профілактична спрямованість і реабілітація для вдосконалення теоретичних основ курортології, а також впровадження у практику досягнень сучасної науки, підвищення професіоналізму кадрового персоналу, розроблення правового забезпечення та перетворення курортів і лікувально-оздоровчих територій у заповідні зони.

Таким чином, встановлено, що для комплексного розвитку лікувально-оздоровчого туризму області поєднання загального інфраструктурного розвитку території та спільних зусиль баз відпочинку, санаторіїв, приватних садиб і господарств, місцевих жителів створює резерви для модернізації ресурсів оздоровчого туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусак Н. С. Водні рекреаційні ресурси Івано-Франківської області / Н. С. Андрусак, Х. М. Ванджура // Таврійський економічний журнал. – 2013. – № 2. – С. 15-19.
2. Бартків О. С. Діяльність соціального педагога в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: навчально-методичний посібник / О. С. Бартків, Є. А. Дурманенко, В. Г. Грановський. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 298 с.
3. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський Університет», 2014. – 395 с.
4. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – Київ: Палітра, 1997. – 86 с.
5. Билим О. С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні / О. С. Билим, К. О. Дернова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2017. – Вип. 4. – С. 62-71.
6. Буковель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bukovel.com>.
7. Ведмідь Н. І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління : [монографія] / Н. І. Ведмідь. – К. : КНТЕУ, 2013. – 536 с.
8. Волков Ю. Ф. Гостиничный и туристский бизнес / В. Ф. Волков. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 637 с.
9. Гаврилюк О. В. Проблеми і перспективи раціонального використання рекреаційних ресурсів Івано-Франківської області / О. В. Гаврилюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. – 2008. – Вип. 15.– С. 85-91.
10. Гаврилюк С. П. Конкуреноспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу: Навчальний посібник / С. П. Гаврилюк. – К.: КНТЕУ, 2015. – 180 с.
11. Герасименко В. Г. Ринки туристичних послуг: монографія /

В. Г. Герасименко. – Одеса: Одес. нац. екон. ун-т, 2013. – 223 с.

12. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifstat.gov.ua/>.

13. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : навчальний посібник / Ю. А. Грабовський, О. В. Скалій, Т. В. Скалій. – Тернопіль : Навчальна книга, 2009. – 304 с.

14. ДП «Санаторій «Черче» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrzdrav.com/dp-sanatorij-cherche.html>.

15. Дороговказ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.dorogovkaz.com>.

16. Жидяк О. Р. Тенденції розвитку санаторно-курортного комплексу: напрями змін та фактори впливу / О. Р. Жидяк, О. М. Вівчарук, О. В. Фурсіна // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 5. – С. 3-6.

17. Івано-Франківська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.karpaty.info/ua/uk/if>.

18. Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма: учебное пособие / Н. И. Кабушкин. – Минск: БГЭУ, 2000. – 409 с.

19. Карсекін В. І. Економіко-організаційні проблеми розвитку лікувально-оздоровчих закладів туристичної сфери в Україні / В. І. Карсекін, Л. М. Гопкало // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: Перспективи культурного та економічного розвитку : пр. Міжнар. Конгресу. – Трускавець, 2000. – С. 223-226.

20. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навчальний посібник / В.Ф.Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.

21. Кифяк О. В. Рекреаційна спеціалізація як умова посилення конкурентоспроможності регіону / О. В. Кифяк, В. Ф. Кифяк // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 12 (103). – С. 157-161.

22. Кізюн А. Г. Інфраструктурні чинники розвитку туризму в Івано-

Франківській області / А. Г. Кізюн, С. Я. Ходус // Актуальные научные исследования в современном мире. ISCIENCE.IN.UA. – Вып. 12 (20). – С. 14-19.

23. Кілінська К. Й. Еколого-прогнозна оцінка природно-господарської різноманітності Карпато-Подільського регіону України / К. Й. Кілінська. – Чернівці: Рута, 2007. – 492 с.

24. Кілінська К. Й. Рекреаційне природокористування на території Карпато-Подільського регіону України: навч.-метод. посібник / К. Й. Кілінська, А. Г. Лісовська. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. – 2011. – 288 с.

25. Клапчук В. М. Методика оцінки туристично-рекреаційних ресурсів адміністративних районів Івано-Франківської області для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності / В. М. Клапчук, О. О. Клапчук, М. В. Клапчук // Карпатський край. – 2015. – № 1 (3). – С. 119-132.

26. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навчальний посібник / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – Ужгород, 2011.

27. Коваль О. А. Гідротермальні ресурси Івано-Франківської області для розвитку SPA-індустрії / О. А. Коваль, М. М. Фролова // MODERN DIRECTIONS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCHES, March 2017. – Научные труды SWorld. – 2017. – Вып. 46. – Том 5. – С. 80-87.

28. Колесніченко В. С. Управління регіональним розвитком туризму в сучасних умовах / В. С. Колесніченко, В. Ф. Семенов // Регіональна економіка та управління. – 2017. – № 2 (15). – С. 67-72.

29. Корж Н. В. Управління туристичними дестинаціями: підручник / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця : «ПП»ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с.

30. Креббин-Бейли Д. Spa-терапия в индустрии красоты. Методика процедур, эксплуатация оборудования, программы обучения spa-менеджменту / Д. Креббин-Бейли, Д. Харкап, Д. Харрингтон; [пер. с англ. В. Е. Бельченко]. – М. : РИПОЛклассик, 2010. – 304 с.

31. Лебедев К. А. Маркетинговые технологии стимулирования рекреационно-туристического потенциала регионов / К. А. Лебедев // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 11. – С. 186-190.

32. Леонова С. В. Методичні підходи та критерії оцінки рекреаційних територій / С. В. Леонова // Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2 (18). – С. 73-81.
33. Любіцева О. О. До питання термінології в туризмі / О. О. Любіцева. – Географія та туризм. – 2010. – Вип. 3. – С. 7-10.
34. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник / О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2014. – 369 с.
35. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу : навчальний посібник / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. – К. : Центр учбової літератури, 2004. – 272 с.
36. Мендела І. Я. Розвиток курортів Івано-Франківської області / І. Я. Мендела // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Вип. 14. – Ч. 2. – С. 40-43.
37. Менеджмент туристичної індустрії : навчальний посібник / Школа І.М. та ін. ; За ред. Проф. І.М. Школи. – Чернівці : Книги – XXI, 2005. – 596 с.
38. Музиченко-Козловська О. В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території. Монографія / О. В. Музиченко-Козловська. – Львів: Новий Світ-2000, 2012. – 176 с.
39. Офіційний сайт World Tourism Organization (UNWTO). URL: <http://unwto.org>.
40. Офіційний сайт Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я. Статут ВООЗ адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.who.int/governance/eb/constitution/ru>.
41. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
42. Павлюк С. М. Використання мінеральних вод для лікувальної рекреації: сучасний стан та перспективи (на прикладі Івано-Франківської області) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geopolitika.cfuv.ru/wp-content/uploads/2016/11/0128pavlyuk.pdf>.

43. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство / Є. В. Панкова. – К.: Альтерпрес, 2003. – 199 с.

44. Папп В. В. Туризм як пріоритетний напрям розвитку економіки регіону (на прикладі Закарпатської області) / В. В. Папп, Н. В. Бошота // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 3(107). – С. 528-537.

45. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>.

46. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2026-14><http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

47. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.

48. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

49. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

50. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

51. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області у 2012 році / Івано-Франківська обласна державна адміністрація. Департамент екології та природних ресурсів. – м. Івано-Франківськ, 2013. – 182 с.

52. Резорт Sheshory [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sheshory.com.ua>.

53. Самко О. О. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання / О. О. Самко // Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». Збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 7 (27). – Ч. 4. – С. 129-134.

54. Санаторій «Косів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sankosiv.net/index.html>.

55. Синьогора [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://synyogora.com>.

56. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua/files/uploads>.

57. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npras/249826501>.

58. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. / Т. І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.

59. Туризмологія (теорія туризму). Навчально-методичний посібник / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко, О. А. Кручек, І. М. Мініч. – К.: КУТЕП, 2015. – 647 с.

60. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / [О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В.І. Стафійчук]. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.

61. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

62. Хоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Хоменко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 311 с.

63. Ціхановська В. М. Світовий ринок туристичних послуг: забезпечення конкурентоспроможності / В. М. Ціхановська, С. Я. Ковальчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 13. – С. 4-7.

64. Черниш І. В. Роль туристичної галузі у розвитку національної економіки / І. В. Черниш // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14 (1). – С. 159-166.

65. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: навч. посіб. / Н. В. Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.

66. Шандова Н. В. Ресурсне забезпечення оздоровчого туризму / Н. В. Шандова, О. С. Билим // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2018. – Вип. 31. – С. 12-16.

67. Jeremy McCarthy. Become a spa owner.– Washington, USA, FabJobInc. 2010.– 207 p.

68. Smith M., Kelly C. Wellness Tourism, in Tourism Recreation Research. – Greenwich, London, 2006. – 298 p.